

What people fight over in Shul

Show# 276 | June 13th 2020

משנה מסכת אבות פרק ה משנה יז

כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו:

קדוש ישראל חלק ב עמוד קצד

זהירות ממהלוקת לשם שמים

הר"י מסלנט ז"ל היה מתבטא בצחות לשונו: כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים (אבות ה, יז), כשאנשים פשוטים ניצים מתפשרים ביניהם בנקל, מתקוטטים קצת, ואחרי זמן מה הכל על מקומו יבא בשלום. אבל מחלוקת "לשם שמים" סופה להתקיים, מחלוקת כזו כבר לא במהרה תשקע, כיון שהיא לשם שמים, ובלשם שמים הדברים יגעים מאד, שהנגיעה גדולה ועצומה מאד, עד שכל התורה נעשית היתר במצב ההוא.

☆

שמעתי על דרך המליצה מהגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל, כי כל מחלוקת אשר היא לשם שמים, לפי מחשבת החולקים, רחמנא ליצלן - אז סופו להתקיים, כי הנגיעות של מצוה מחזקת המחלוקת תמיד בראיות שונות כי הצדק עמו.

אור יחזקאל מכתבים

Selected audio from our listeners

Answers to the Questions

Answers to the question 1 *click here*

Answers to the question 2 *click here*

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on Previous Shows

Show 275 – Hafganos and Racism

Comments on the show 1 *click here*

Show Suggestions

Suggestion 1 *click here*

Suggestion 2 *click here*

Selected emails from our listeners

Show Suggestions

I just wanted to say that I really enjoy all of your programs, especially the show at the beginning of May (5/9/20), "*Technology in Halacha and Haskafah*". Both R' Lichtenstein and R' Gottlieb really presented their sides clearly. Really excellent.

I've recently been thinking a lot about the Hashkafa of regular access to secular entertainment, even just secular entertainment in general. However, after searching around I was barely able to find anything on the topic.

The topic of Secular Studies (Limudei Chol) is a topic that's frequently and openly discussed, yet the topic of Secular Entertainment is so scarcely dealt with I was wondering if it even existed or not.

Granted each community will have a very different take on the matter and often it boils down to each household individually. However, I just feel that this is such a pervasive issue, yet not discussed. In the community that I'm from unlimited streaming services such as Netflix and Amazon Prime are so widespread and people will spend hours watching movies and films. Especially regarding bringing up children in an environment with regular access to secular entertainment; is it even healthy to have children brought up in such an environment? I know that in some communities it is almost unheard of for families not to watch movies etc, but I just wish there would be more guidance.

But even on a less visual level, I'm sure there's a broader discussion regarding secular books and just reading interesting fiction novels. What's the Hashkafa of that?

Example discussions to have surrounding the topic are: Reading secular books. Watching films. Going to the cinema. The theatre. Newspapers. Playing games on phones; computers; game consoles - maybe even Bittul Zman in general.

I have checked through your previous shows to see if you've done a show like this and I couldn't find anything, but forgive me if I overlooked something.

To tell you the truth I'm only 19, so I'm talking from a perspective of the first(?) generation of kids that have grown up with regular access to technology, and to be

honest, it frightens me that this is not discussed more.

I know that you have done shows on technology before, as I referenced above, but hopefully the topic that I'm trying to describe is very different. Also with the coronavirus restricting people from leaving the house, I'm sure that there must be a rise in the time people spend on secular entertainment.

I look forward to hearing your response and keep up the amazing work.

Yehoshua Rose

London, UK

Rabbi Moshe Mordechai Lowy

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ס עמוד ב

ת"ר: דבר בעיר - כנס רגליך, שנאמר: ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואומר: לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בערך, ואומר: מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן נא

בענין לכבד באיזה כבוד בביהכ"נ לאחד שהוא מעוברי עבירה והרבים צריכים לו לרפואה וכדומה

הנה בדבר רופא יהודי מהמפורסמים שבמדינה שרבים צריכים לו להיות בהתקרבות אתו והוא איש בעל מדות רחמים וצדקה באופן גדול וגם עושה הרבה טובות לעניני הקהלה, אבל הוא נשוי נכרית ומטעם זה אין מכבדין אותו בביהכ"נ בשום כבוד והרופא רואה בזה התרחקות מהקהל ומדוכא מאד מזה ולכן רוצים כתר"ה וראשי העיר לכבדו לפעמים בפתיחת וסגירת הארון וכדומה. וגם הוסיף כתר"ה להעיר שמצד הקפדתו על אנשי העיר ברור שרק כל זמן שאמו הזקנה שהיא שומרת תורה בחיים עושה מה שעושה לטובת הקהל אף שמקפיד עליהם ואחר חייה יתרחק מן הקהל ויהיה הפסד גדול להקהל בכלל וליחידים בפרט ורוצה כתר"ה לידע דעתי בזה.

והנה עיקר הנידון בזה הוא משום איסור חניפה שיש במה שיכבדו אותו בדברים שאין מן הראוי לכבד לבעל עבירה כזו, דמצד עצם ענין פתיחת וסגירת הארון להניח לבעל עבירה ליכא שום איסור. ואף לקרא לתורה אם הוא רק בעל עבירה לתיאבון ליכא איסור בעצם אם איננו כופר, דכופר ומומר להכעיס יש לאסור בעצם משום דאין כוונתם ללמד תורת ה' בקריאתם והוו דבריהם בקריאתם רק כקריאת דברים בעלמא לא כקריאת דברי התורה תורת ה'. ועיין ברמב"ם פ"ו מיסוה"ת ה"ח בס"ת שכתב אפיקורס ששורפין אותו עם האזכרות שבו כתב הטעם מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, והא אין לפרש דכוונתו דשמות שנכתבו שלא לשמן מותר לשורפן דהא ודאי כשישראל כשר כתב ס"ת שלא לשמן אסור לשרוף דאף שם שנכתב על כלי כתב שם בה"ו שגונזין אותו ואם התיך כלי מתכות שהיה כתוב עליו השם הוא לוקה, אף דלא כתבו לשמו דקדושת השם. דהא אף בכתבו לקדושת השם איתא בערכין דף ו' דשם שלא במקומו לא קדוש ופרש"י בלשון ב' שלא קדיש השם ומ"מ צריך גניזה. ונראה שאף ל"ק דרש"י שפי' אינו קדוש אלא מקום השם ואותה חתיכה תיגנז נמי אין כוונתו שנקדש ממש השם, אלא שלהאיסור הנאה קורא שנקדש כיון שהוא מצד קדושת השי"ת בעצם לא מצד קדושת אותיות אלו דהרי אסור אף בשמות שלא נכתבו בקדושה, ופי' ב' לא פליג בדין אלא בפירוש אינו קדוש שהוא על הקדושה ממש שכותב אף לשם קדושה שלא במקומו לא קדיש, ומ"מ נאסר מצד קדושת השי"ת בעצם. וכדמצינו שאף אדכרתא דנכתבו בשטרות שודאי לא כתבו הסופרים לשם קדושה והיה אסור לאבדם בר"ה דף ח'. אלא כוונת הרמב"ם הוא דכיון שאינו מאמין ומעלה בדעתו שזה כשאר כל הדברים הוא כלא כתב שם כלל אלא אותיות בעלמא ולא כתבו לחשיבות שם כלל,

שלא לא נתקדש אף לחשיבות שם על אותיות אלו יותר מעל אותיות אחרות ואין להם חשיבות שם כלל. וא"כ יש למילף שגם בקריאה לא נחשב מה שקורא לחשיבות קריאת תורת ה' כיון שאינו מאמין בזה ומעלה בדעתו שהם דברים בעלמא. אבל לפתיחת וסגירת הארון וכדומה אין שייך בזה שום איסור בעצם. אבל כיון שהוא דבר שמכבדין בזה ואין מן הראוי לכבד לבעלי עבירות בזה נמצא כשמכבדין אותן בפתיחת וסגירת הארון וכדומה הוא חניפה שאסור כמפורש בסוטה דף מ"א.

אבל א"כ יש לדון בזה בדבר חדש. דהנה בתוס' שם ד"ה כל כתבו יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר והביאו ראייה מהא דנדרים /דף כ"ב/ שהרוצח שאל לעולא יאות עבדי השיב לו אין ופרע לו בית השחיטה וחשש דלמא ח"ו אחזקית ידי עוברי עבירה וא"ל ר' יוחנן נפשך הצלת עיין שם שלכאורה תמוה טובא הא פשיטא דמ"ש מכל האיסורין שמותרין לעבור בשביל פ"נ וכי האיסור להחניף היה שייך להסתפק שיהיה יותר חמור משבת ומאכלות אסורות שהוצרכו התוס' לחדש והוצרכו לראיה. ובשלמא על עולא שהיה חושש דלמא היה אסור אפשר שלא מצד איסור החניפה אלא משום שהיה זה באיסור רציחה שהדין בו יהרג ואל יעבור לכן היה סבור אולי גם זה שיתחזק הרוצח ע"י דבריו שלא לחוש על איסור רציחה שעשה הוא גם כן מאביזרייהו דרציחה משום שאולי יבא מזה לרצוח עוד, והשיב לו ר' יוחנן שלא נחשב זה מאביזרייהו דרציחה והיה מותר בשביל הצלת נפשו. אבל לתוס' שעל איסור חניפה הסתלקו והוצרכו להראיה משם תמוה טובא.

ולכן צריך לומר דהוא רק בחנופה לומר על דבר רע ואיסור שעשה שיאות עבד שנמצא כאומר שאין זה דבר איסור, ולומר דין שקר סברי כמהרש"ל ביש"ש ב"ק דף ל"ח שמחוייבין למסור ליהרג ולא לשנות הדין דשינוי הדין ח"ו הוא ככופר בתורת משה מפי ה' אף שהוא רק דין בעניני ממון דלכן כיון שהשרים שאלו בפרטיות על כל דין ודין שור של ישראל שנגח לשל עכו"ם ושל עכו"ם לשל ישראל הוכרחו לומר האמת על קדושת השם עיין שם, ולכן היה מקום לומר שאף לומר להרשע שיאות עבד הוא כאומר שהיה מותר שנמצא שהוא משנה הדין שע"ז הרי הדין שיהרג ולא יעבור, והוכיחו התוס' מהא דעולא שמותר במקום סכנה. והטעם כיון שאינו אומר שהוא מותר אלא שיאות עבד אין בזה אמירה שהוא דבר מותר אלא הכוונה אף על פי שהוא דבר אסור שאסרה תורה לא מזלזלו בשביל כך משום שיאות עבד לדעת אנשים כמוהו ולא הרג בעלמא בלא טעם. ולכן אף שבלא סכנה אסור משום שנדמה כמסכים שהוא מותר, אינו מחוייב למסור נפשו על זה.

וא"כ אפשר שכל איסור חנופה הוא רק בכגון זה דהוא כהסכמה על האיסור ועל דין שקר כהא דאיתא התם /סוטה דף מ"א/ באגריפס שאמרו לו אחינו אתה שנמצא שאומרין שכשר למלכות, שאם היו אומרין כן בפירוש היה זה בדין יהרג ואל יעבור, לכן אף שלא אמרו בפירוש שהוא כשר דיש לפרש דכוונתם שכיון שאחינו אתה במצות, כדפי' התוס' ביבמות, אינו מקפידין מלעבדך כמלך אף אם אינך כשר למלכות, ולכן לא היו מחוייבין למסור נפשם ע"ז אבל מ"מ עברו איסור חנופה שבדבריהם החזיקוהו שישאר במלכותו ואף אם גם בלא דבריהם היה נשאר במלכותו מ"מ אסור להחניף בדבר שהוא כהסכמה על מה שנעשה שלא כדין תורה. ואף שלא היו מחוייבין למסור נפשם נענשו משום דלא היה להם לירא שיהרגו גם אם לא היו אומרין כלום אלא היו שותקין אף אם היה חשש שירחקם

ולא יהיה דעתו נוחה עם החכמים שמחמת זה היו רשאים לשתוק כדכתבו התוס' מ"מ כיון שלא היה חשש הריגה היה אסור להם להחניף. וניחא מש"כ התוס' /סוטה דף מ"א/ וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחברו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקדוש ברוך הוא ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה עיין שם שלכאורה אם אדם ירא מאדם שלא יהרגו מותר לעבור וגם בחנופה הא כתבו בסמוך דמותר במקום סכנה ולא הוי בזה כעושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה משום דאדרבה כך ציוה הקדוש ברוך הוא שנירא מהאדם ולא ניחוש אז ליראת הקדוש ברוך הוא מלעבור על דבריו, אלא כוונתם דלא היתה היראה מאגריפס שלא יהרגם אלא שירחיקם ולא יהיה דעתו נוחה מהם שמצד יראה כזו אסור לעבור על איסורין וחנופה.

וכן הא דאמר ירמיהו הנביא לחנניה אמן כן יעשה ה' היה זה חנופה מטעם שירמיהו היה יודע בברור שניבא חנניה בשקר והי"ל לומר לחנניה תיכף שהוא שקר ולא לומר על דברי שקר אמן שנדמה כמסתפק ח"ו בנבואתו האמתית כדפי' מהרש"א בח"א, ואף שגילה ירמיהו בדבריו שאינו מאמין לנבואת חנניה נגד נבואתו האמתית מ"מ בלשון אמן כן יעשה שאמר היה כלשון המסתפק שזה הוי חנופה.

וכן לומר לנבל נדיב ולכילי שוע היא חנופה שבהמקצת צדקה שעושה יצא ידי חובת צדקה עד שנקרא גם נדיב שהוא שלא כדין התורה, ואיסור ממש שמשקר בדין ליכא משום שאפשר שאף שלא יצא ידי חובתו בצדקה קוראו נדיב בשביל הצדקה שעשה שזה הוי ענין נדיבות עכ"פ, אבל נדמה מזה שמשבחו שיותר לא מחוייב שלכן הוא באיסור חנופה. ומתיר בעוה"ז שיש לחוש לסכנה כיון שאינו משקר לשנות הדין ממש אלא רק נדמה מלשונו שהוא רק חנופה שהותר מפני פ"נ. ומה שהוצרכו האמוראי /סוטה דף מ"א/ ר' יהודה בר מערבא ור' שמעון בן פזי לחדש, הוא להתיר אף שהוא חשש רחוק לסכנה שהקרא החשיבה זאת לסכנה והתירה בעוה"ז. וקשה קצת על התוס' /סוטה דף מ"א/ שלא הוכיחו מכאן שבמקום סכנה מותר, ואולי שלא נימא שהוא מטעם אחר כיון שחשש הסכנה הוא רחוק טובא. ואולי סברי שר' לוי אסור גם בעוה"ז דמה שפליג הוא גם על הדין ולא רק על פירוש הקרא דכראות פני אלקים שלכן צריך למילף מקרא דלא יקרא לנבל נדיב, וכיון שר' לוי אסור היה מקום לומר דאסור גם במקום סכנה, לכן הביאו מעולא ור' יוחנן שלא מסתבר להו שר' לוי יפלוג גם עלייהו אלא שפליג משום דלא מחשיב זה דבעוה"ז לסכנה בסתמא, ולכן במקום סכנה ממש כהא דעולא מודה שמותר.

וכן הא דיעקב דאמר לעשו כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים שהוא ג"כ כשיקר הדין שהרי אסור להסתכל בפני אדם רשע ואיך שייך ליהנות מזה. אבל הוא רק בדין חנופה משום שכוונתו על הפיוס והרצון שנעשה בראיית פניו כדמסיק ותרצני אבל חנופה עכ"פ הוי, והיה מותר משום שמותר בעוה"ז לרשב"ל. וכן הא דאומר לרשע צדיק אתה הוא חנופה משום שג"כ נדמה שאומר על מעשיו שהוא בצדק ובדין, אבל כיון שאינו אומר על איזה דין מיוחד אין בזה משקר ממש בהדין אלא הוא בדין חנופה, שלכן היה מקום להסתפק שיהיה אסור אף במקום סכנה והוצרכו התוס' להוכיח שמקום סכנה שרי.

אבל להחניף בעינים שלא שייכים לומר שהוא מסכים להאיסורים ודברים הרעים שעושה אפשר שליכא איסור כלל כגון לשבחו ביפיו ובחכמתו בעיני העולם ובמדותיו אף אם מגזמים מעט משום שצריכים לו אפשר ליכא איסור כיון

שאינן זה כאלו שבגמ'. וכן הוא לכבדו בפתיחת וסגירת הארון וכדומה שהוא רק ענין כבוד בעלמא ולא נראה מזה שום הסכם למעשיו הרעים, כי להכל ידוע על מה מכבדים לו שהוא בשביל שרבים צריכים לו ויש לו גם מעלות הרבה במעשיו שבין אדם לחברו שראוי לכבדו בשבילם אך שבדברים שבביהכ"נ הנהיגו שלא לכבד לבעלי עבירה כזו שנשואין לנכריות שהוא כפי הראוי וכשיכבדו לזה יהיה זה לחניפה על שצריכין לו, עכ"פ כיון שאין בזה שום שייכות להסכמה למעשיו וגם הוא ידוע שאין מסכימין למעשיו אך שמכבדין אותו בשביל שהוא רופא מפורסם ושצריכים לו אין זה בכלל החנופה שאמרינן בסוטה.

ולכן אף שגם מזה צריך להתרחק אף מחנופה כזו, שהוא כשמשבחו יותר ממה שהוא ראוי, כי לשבחו במה שהוא ראוי באמת ודאי ליכא איסור דרק בעכו"ם נאמר לאו דלא תחנם לא תתן להם חן בע"ז דף כ' אבל בישראל אף בעוברי עבירה ליכא איסור זה אבל לשבחו ביותר יש להתרחק, ואולי יש גם איסור בדבר לא רק מצד מדבר שקר תרחק אלא גם מצד חנופה, דמצד שקר כיון שהוא לכוונת שלום אין לאסור כהא דכתובות דף י"ז, וא"כ גם לכבדו בפתיחת וסגירת ארון שאין בזה ענין שקר נמי אולי יש איזה איסור מצד חנופה. אבל כיון שאין איסורו ברור ויותר נוטה שאין בזה איסור אלא מעלה טובה הוא להתרחק אף מחנופה כזו יש להקל אם רואה כתר"ה וראשי העיר אשר יש צורך גדול להקהל ולאנשי העיר שיכבדו אותו באיזה דבר בביהכ"נ כהא דפתיחת וסגירת הארון וכדומה. אבל לקריאה בתורה אין להתיר מטעם שכתבתי לעיל. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות נדרים סימן רכח סעיף לא

קהל שרוצים להתיר הסכמה בחרם ויש מוחים, הולכים אחר הרוב שאם הרוב מסכימים להתיר מתירין, מי שלא הסכים בהתרה, לדידיה לא הותר (תשובת הרא"ש כלל ז' סימן ה') (ואם נתנו רשות לטובי העיר, הם במקום כל הקהל) (שם כלל ה').

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד ב

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הקובע מקום לתפלתו - אלהי אברהם בעזרו. וכשמת - אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו! ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום? - דכתיב: וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: ויעמוד פינחס ויפלל.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צ סעיף יט

יקבע מקום לתפלתו, שלא ישנהו אם לא לצורך. ואין די במה שיקבע לו ב"ה להתפלל, אלא גם בב"ה שקבוע בה צריך שיהיה לו מקום קבוע.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן קא סעיף ב

לא יתפלל בלבו לבד אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו. ואם אינו יכול לכוין בלחש מותר להגביה קולו, וה"מ בינו לבין עצמו, אבל בצבור אסור דאתי למטרד צבורא.

משנה ברורה שם ס"ק ה-ז

(ה) ומשמיע - ויש שכתבו דצריך לחוש לדברי הזוהר שאף לכתחילה לא ישמיע לאזניו אבל המ"א כתב שאין ראייה מהזוהר וכ"כ בביאור הגר"א דאף דעת הזוהר הוא כהשו"ע וכ"כ שארי אחרונים שטוב יותר לכתחילה שישמיע לאזניו. ובדיעבד לכו"ע אם אמר בלחש כ"כ שאפילו לאזניו לא השמיע יצא כיון שמ"מ הוציא בשפתיו:

(ו) ולא ישמיע - דכתיב בתפילת חנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע וכל המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה כאלו אין מאמין שהקב"ה שומע תפלת לחש וכל המגביה קולו בתפילתו ה"ז מנביאי השקר שהיה דרכן לצעוק בקול לע"ז שלהן ועיין בברכי יוסף ובח"א דלכתחילה צריך להתפלל בלחש כ"כ שאף חבירו העומד בסמוך לו לא יהיה יוכל לשמוע ומ"מ אם א"א לו לכוין בענין זה יש לו לעשות בענין שיכול לכוין אך שיזהר שלא יטריד לאחרים וכדלקמיה:

(ז) קולו - ואפילו בפסוקי דזמרה טוב שלא להרים קול כי הקדוש ברוך הוא שומע בלחש לא כאותם המגביהים קולם יותר מדאי ומיהו בשבת שנוהגים שאחד אומר פסוקי דזמרה בקול רם שפיר דמי [פמ"ג]:

רמ"א סימן קכד סעיף ג

הגה: ואם יש יחידים בקהל מאריכין בתפלתן אין לש"צ להמתין עליהם אפילו היו חשובי העיר.

משנה ברורה שם ס"ק יג

חשובי העיר - מפני טורח הציבור ועכשיו נהגו שהש"ץ ממתין עד שיסיים האב"ד את תפלתו לפי שרוב האנשים מתפללין במרוצה והמתפלל מלה במלה לא יוכל לומר קדושה עם הצבור לכן ממתנינים כי הם עושים שלא כדין לפיכך אם אין אב"ד בעיר ה"ה דימתינו על המתפלל מלה במלה אבל כשמאריך אין להמתין עליו וכמ"ש על ר"ע כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה. ומי שצריך להאריך וירא שיתלוצצו עליו יכול לילך לאחוריו בשעה שמתחיל הש"ץ אף על פי שעדיין לא גמר תפלתו ויחזור למקומו ויגמור. ובכל זה אם כונתו לש"ש בזה שפיר דמי [פמ"ג]:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד א

תניא, אמר רבי יהודה: כך היה מנהגו של רבי עקיבא, כשהיה מתפלל עם הצבור - היה מקצר ועולה, מפני טורח צבור.

מור וקציעה (רבי יעקב עמדין) סימן נג

דף לג, א בטור. אין ממנין לעגי שפה. ונראה דאי לא אשתכח דגמיר וחסיד כוותיה שפיר דמי, וראה מרבי חייא באגדה דפרק הפועלים [ב"מ פה, ב]. וצ"ע קצת מ"ט שרי, כיון דרבי [מגילה כד, ב] חשבו למחרף ומגדף לפעמים כשמגיע לחי"ת. וי"ל כיון דאיכא אומה ולשון שאין להם אות חי"ת (וכן מצינו בכמה מקומות בגמרא אל תקרי בה"א אלא בחי"ת. ואפכא) וכן אחינו בני ברית שבארץ אשכנז אין מבדילין בין קריאת חי"ת לה"א, ליכא קפידא כולי האי בדליכא דעדיף מניה. ומכאן קצת ראה למציאות קריאת החי"ת כבני אשכנז.

ואמנם משם ראה שאינה קריאה הגונה ולא נכונה, ושמעינן נמי דקריאת הספרדים שאין מבדילין בין פת"ח לקמ"ץ לא טובה היא בעיני ה', כי כשמגיעין אצל השם של אדנות בה' לא נמצאו עושין קודש חול, ולהפך בהנה נא אדני [בראשית יט, כ] עושין חול קודש, הייטב בעיני ה'. על כן שמח לבי ואודה ה' בכל לבי, שעשאני יהודי אשכנזי בניבי. ועיין ספר בחיי פ' וירא [יח, ג] ובסולם בית אל.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן כג

בשינוי נוסחאות בין המתפלל להצבור

הנה בדבר אחד שמתפלל בביהכ"נ שהצבור מתפללים בנוסח אחר מכפי שהוא מתפלל הנכון לע"ד שבדברים שצריך דוקא בצבור כמו קדושה מוכרח לומר הנוסח של הצבור, ואף כשיאמר בלחש אינו יכול לומר נוסח אחר, דהא כל האמירה עשה הצבור שהוא בעצמו לא היה יכול לומר כלל דאין אומרים קדושה ביחיד. ואף שהעיקר מה שהצבור צריכים לומר בקדושה הוא רק קדוש וברוך וימלך, ושינוי הנוסחאות נקדש או נקדישך וכדומה הוא רק חיוב להש"צ, מ"מ למנהגנו שאומרים הצבור גם זה כהכתבים שהביא המג"א בסימן קכ"א סק"ב ורעק"א שם הוי גם זה מהקדושה. ומפורש זה במג"א שם סק"א שכתב ואינו נקרא קדושה אלא נעריצך, שלכן אסר המחבר להצבור לומר זה כיון שלא נתקן לאמירת הצבור אלא שהש"צ יהיה שלוחם לומר זה נחשב אמירתם כאמירת יחיד, עיין במחה"ש שכן צריך לבאר דבריו. ומה שאנו אומרים כהכתבים אולי סובר שנתקן גם זה להצבור לומר ואין הש"צ שלוחם לזה כמו לאמירת קדוש וברוך וימלך, ואולי הוא מטעם הט"ז דהאמירה עם החזן לא מיקרי יחיד וג"ז נחשב אמירה עם החזן אף שאומרים תחלה. עכ"פ כיון שכל האמירה היא מצד הצבור, וגם שאמירתו נחשב כאומר עם החזן לא שייך שיאמר בלשון אחר מכפי שאומר החזן תחלה.

והתפלה בלחש יכול לומר כנוסח שרגיל בו כיון שהוא בלחש ולא שייך בזה איסור השינוי מפני המחלוקת שתנן בפסחים דף נ', ואף שאומרים בשתי נוסחאות נחשב זה תפלה בצבור כיון שמתפללים ביחד.

ופסד"ז וברכות ק"ש שרשאי לאומרם גם בקול רם הנשמע לאחרים הסמוכים אצלו, יש להסתפק אם רשאי לאומרם בנוסח שרגיל בלחש שלא כהצבור דיש לומר דהרי הוי זה כבצנעא שליכא איסור דהא אכל רבב"ח חלב דאייתרא אף שהיה אסור בפרהסיא עיין ברא"ש שם /פסחים/ דף נ"א, ויש לומר שאסור אף בלחש משום שמא ישכח מלומר בלחש כיון שדברים אלו רגילין לומר בקול הנשמע, ודמי קצת למלאכה שהבא ממקום שעושים למקום שאין עושים אסור בישוב אפילו בצנעא שכתבו התוס' /פסחים/ בריש דף נ"ב דלא אפשר למלאכה בצנעא כמו שאר דברים, וכוונתם דאף מלאכות שלא נשמע ככתיבה וכדומה מ"מ מטרדת המלאכה ישכח מליזהר שלא לעשות כשיראו בנ"א. ומסתבר שיש להקל כשיאמר בלחש כיון דגם במלאכה איכא לשון בר"ן שם שמתיר במלאכה שאפשר לעשותה בצנעא, ולכן אם קשה לפניו לומר שלא כהרגלו יאמר בלחש כהרגלו, אבל אם לא קשה לפניו יאמר כנוסח הצבור. ידידו, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן ה

בענין שינוי הברות אם יכולים לשנות או לא

הנה בדבר שינוי הברות בין אנשי אשכנז ובין אנשי ספרד, ודאי אין לשנות מהברה של אבותינו שהיו קורין בהברה זו אלפי שנים, לא מבעיא אם נימא שהוא גם מחלוקת לדינא איך לקרות שודאי אין לנו לשנות, דהרי לבני אשכנז אינו אמת כהברה הספרדית, ובפרט שבני אשכנז היו הרוב בכל הדורות, אלא אף אם נימא כדמסתבר שליכא פלוגתא לדינא ושניהם היו כשרין לדינא, דהא לכאורה מוכרחין לומר כן דקריאת חליצה הא נקרא בלה"ק דוקא ואם היבם והיבמה אין יכולין לקרא מעכבת הקריאה דאף באינה יכולה לקרא לא אבה בנשימה אחת מעכבת כדאיתא ביבמות דף ק"ו לגירסת הרי"ף ופסק כן הרמב"ם פ"ד מחליצה ה"ד ונמצא שנצטרך ללמד את האשה שתוכל לקרא בכל הברות, דאל"כ נמצא שחליצות דשל הספרדים פסולות לדין וחליצות שלנו פסול להספרדים שלא מצינו דבר כזה, ולכן משמע ששתי הברות כשרין שלכן אף שהאשה אינה יודעת אלא הברה אשכנזית או רק הברה ספרדית כשרה החליצה. מ"מ לא מסתבר שאבותינו כשהיו כולם יחד שהיה זה עד שגלו בחורבן ראשון היו מדברין בהברות אחרות. ומה שנחשב שתי הברות כל אחת מהן לשון הקדש אף שרק אחת מהן היא אמיתית, הוא מטעם שאם יש קהל גדול שקורין אותן האותיות והתיבות בנקודות שבלשה"ק בהברה קבועה נחשב זה ג"כ לה"ק אף שהוא שינוי מהברה שהן דברו ושניתנה התורה. והוא מוכרח דהא הברות משונות במקצת איכא גם בהברה אשכנזית גופא בין מדינות שונות כמו הברת אנשי ליטא והברת אנשי פולין והברת אנשי אונגארן שכולנו בני אשכנז שאין לומר כלל שגם מתחלה היו בהברות מיוחדות אלא שיש איזה שבושים במקום אחד שנעשה ברוב הימים מצד הברת אנשי המדינה בלשונם שנמשך ממילא גם על הברה של לה"ק. ומ"מ ודאי שהחליצות דכל המדינות כשרים לכולם אף שיש שינוי גדול בקריאת תיבות ככה יעשה ועוד, אף שודאי רק של אחד הוא קריאה האמתית, אלא ודאי

הוא מטעם דנחשב גם הברה שאינה כפי שדברו אבותינו כיון שיש קהל גדול שקורין כן האותיות והתיבות בנקודות שבלה"ק, בחשיבות לה"ק שכשרים לדברים שנאמרים בלה"ק שיש אצלנו חליצה וברכת כהנים. והטעם דאין למעטם מכה ככה דהרי גם לפי הברה שאינה כשל אבותינו נמי אין למעטם מכה ככה שנתמעטו שאר לשונות, ורק שלרבנן שילפי חליצה מוענתה מלויים ולויים מקול קול ממשה יקשה דמשה הא דבר בהברה אחת וצריך לומר לדידהו שהוא קבלה שלא למעט אלא שאר לשונות ממש ולא לה"ק שבהברה אחרת. וכמו כן מסתבר שהוא גם בהברה ספרדית והברת אנשי תימן, לא שגם אבותינו במדבר ובמקדש ראשון נתחלקו לכמה הברות, אלא שאף שהם דברו בהברה אחת והתורה ניתנה באותה הברה אחת שדברו אבותינו ורק אותה הברה הוא לה"ק האמתי כשרין כל הברות לברכת כהנים ולחליצה.

וא"כ ודאי שלה"ק האמתי כמו שדברו אבותינו עדיף לתפלה, לא רק משום שזה עצמו הוא זכות גדול שמתפללין בהלשון והברה שניתנה התורה, וכהטעם שאיתא בחתם סופר ח"ו סימן פ"ד כי אף שתפלה נאמרה בכל לשון הוא יותר ראוי להתפלל בלשון הקודש, וגם שתיקנו כן כי אף לפני מלך ב"ו אין עושין כן כי המדבר עמו צריך לדבר בלשון המלך אף על פי שהמלך מבין בכל הלשונות, שלכן גם בענין ההברה שייך זה, וגם הא"ר יהודה בסוטה דף ל"ג, אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דא"ר יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לכשמתפלל ביחידות להסוברין /באו"ח/ בסימן ק"א סעיף ד' שכמו כן לכל לשון אין נזקקין אלא ללה"ק, ואף להי"א דרק ללשון ארמי אין נזקקין שהוא שיטת הרא"ש פ"ב דברכות סימן ב', הרי כתב שם במעיו"ט שהוא משום דהוא לה"ק המשתבש ומטעם זה כתב שגם בלשון ערבי שכתב הרמב"ם שהוא לה"ק משובש נמי אין נזקקין כשמתפלל ביחיד, ולכן הברות שהם בשינוי נמי הן כלה"ק משובש. אבל אין ידוע לנו איזו היא הברה האמתית לכן אינו רשאי לשנות מכפי שהתפללו אבותינו כיון דלפי קבלתם הברה שלהם הוא האמיתית ואיך ישנה להברה שאינה אמיתית לקבלת אבותיו, והא בכה"ג שאיתא מחלוקת בדינא נמי מפורש שאסור לשנות כהא דחלב דאייתרא בפסחים דף נ"א ובמוגרמת דרב ושמאל בחולין דף י"ח, וכן הוא ענין הברות שהוא ג"כ כמחלוקת איך היא הברה האמתית שאסור לשנות אם לא שהלך למקום האחר אדעתא שלא לחזור. ולכן ברור שבמקומותינו שמתפללין בהברה אשכנזית וכן אומרים בכל הברכות וקורין בתורה אסור לשנות להברה ספרדית וממילא צריך ללמד במדינותינו עם התלמידים לקרא בהברה אשכנזית. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

שו"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן יא

נשאלתי מאברך תלמיד חכם מאחינו האשכנזים, שבילדותו חונך וגדל בבית הספר בארצנו הקדושה, במבטא ובהגיגי הספרדי, וככה הורגל להתפלל ולברך בהברה ספרדית, וכן עתה התעורר אם הוא צריך לשנות מנהגו ולחזור להתפלל ולברך במבטא אשכנזי כמנהג אבותיו, משום אל תטוש תורת אמך, או יוכל להמשיך במנהגו הקודם ולהחזיק במבטא הספרדי. וכמו כן יש לשאול אודות בית כנסת של אחינו האשכנזים שמתפללים וקוראים בס"ת בהברה ספרדית, וישנם מערערים על כך, וברצונם שיחזרו למבטא האשכנזי כמנהג אבותם, ובפרט בהזכרת השם שהאשכנזים מבדילים בין קמ"ץ לפת"ח, ומבטאים שם ה' בקמץ, ואילו אצל הספרדים הקמץ והפתח שוים.

וישנם שרוצים להמשיך במבטא הספרדי. יורנו איזה דרך ישכון אור. ולקוצר הפנאי הנני להשיב בקיצור נמרץ.

(א) לכאורה במבטא האותיות אין ספק שהנכון לבטאת בהברה ספרדית, שהיא נכונה ואמתית, כי הספרדים מבדילים בין ח"ית לכ"ף רפויה, ובין קו"ף לכ"ף דגושה, ובין סמ"ך לתיו רפויה, וכן בין אלפין לעיינין, משא"כ אצל האשכנזים. וגרסין במגילה (כד:): אמר רב אסי, חיפני ובישני לא ישא את כפיו, (ופרש"י, כהן שהוא מחיפה או מבית שאן שמגמגמים בלשונם, לא ישא כפיו, שאם היו עושים ברכת כהנים היו אומרים במקום יאר יער ה' פניו, לשון קללה הוא כי יש פנים שיתפרשו לשון כעס, כמו פני ילכו, ומתרגמין רוגזי, וכן מעי"ן עושים אל"ף ופוגמים תפלתם. והא דאמרינן (בברכות לב) דבי ר"א קורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין ההוא בדרשא). תניא נמי הכי, אין מורידין לפני התיבה לא אנשי חיפה ולא אנשי בית שאן מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין. ע"כ. והנה הגאון טורי אבן במגילה שם, הקשה על פרש"י, דל"ל לומר שכשאומרים יער ה' פניו לשון קללה הוא וכו', תיפוק ליה מפני שפוגמים ברכתם ואומרים תיבה אחרת שלא כמו שכתוב בתורה, וכמו שפרש"י עצמו אח"כ שעושים מעי"ן אל"ף ופוגמים תפלתם. ע"כ. ולכאורה נראה שרש"י הוצרך לפרש כן משום דרב אסי מילתא פסיקתא נקט שלא ישא כפיו, משמע שאפי' היה הכהן דש בעירו אסור. ואף על גב דבמתני' תנן כהן שיש בידיו מומין לא ישא כפיו, וכו' התוס' בשם הירוש' דבדש בעירו מותר, מ"מ אמורא צריך לפרש דבריו יותר, וכמו שפרש"י בגטין (ד), ורשב"ם בפסחים (קא), ובתוס' ביצה (כה) ד"ה כאן, ובשבועות (כו:) תד"ה אלא, ובמנחות (לט:) תד"ה ופליגא. וכ"כ המהרש"א בקידושין (מט:) ובב"מ (פח:), ובכמה דוכתי. לפיכך פרש"י דהוי קללה, ובכה"ג, אפי' דש בעירו אסור. וכן מוכח מדברי התוס' (מגילה שם /כ"ד:), אהא דאמרי' גבי ר' חייא, כשאתה מגיע לפסוק וחכתי לה' לא נמצאת מחרף ומגדף, ופרש"י שהיה קורא לחתי"ן ההי"ן, ונראה כאומר והכתי, וכו' התוס', וקשה שמכיון שלא היה יכול לומר ח"ית, א"כ היאך הורידו רבי לפני התיבה כשגזר תענית, כדאיתא בב"מ (פ"ה:), והא אין מורידין לפני התיבה לא מאנשי חיפה ולא מאנשי בית שאן לפי שקוראים לאלפין עיינין ולעיינין אלפין. וי"ל שכשהיה מתכוין לקרות החי"ת היה קורא אותה יפה ע"י טורח, אבל לא בקל, ולפי שא"ל אליהו לרבי שעל ידו תמהר הגאולה לפיכך הורידו. ע"כ. ואם איתא דדש בעירו מותר, מאי ק"ל להתוס' נימא דר' חייא דש בעירו היה, א"ו דלא מהני דש בעירו, פן יאמר בתפלה תיבות כאלה שהם כחירוף וגידוף או קללה. ושוב מצאתי להפרי מגדים (מש"ז סי' קכח סק"ל) שכ', והנה יש ב' טעמים שהעלג אינו נושא כפיו, משום קללה, שאומר יער במקום יאר, ומשום שהקהל יסיחו דעתם בשמעם ברכת כהנים משובשת, כמ"ש הלבוש, ולטעם השני מהני דש בעירו, משא"כ לטעם הא' דלא מהני. עכת"ד. והוא תנא דמסייע לן בתירוץ דברי רש"י. [ושו"ר שכ"כ במגן גבורים סי' קכח ס"ק כד].

(ב) אמנם הטורי אבן כ' לתרץ, דאי לאו דע"י חילוף אלפין לעיינין מתהפך מברכה לקללה, לא היה צריך למונען משום פגם הברכה, דהא לענין תפלה נמי לא קפיד תנא, אלא להודירן לפני התיבה להוציא אחרים י"ח. וה"ט משום שאפשר להוריד לפני התיבה מי שקורא כהוגן, אבל להוציא את עצמן י"ח שפיר דמי, וא"צ לחזר על מי שקורא כהוגן להוציאן, וה"נ לגבי ברכת כהנים אי לאו משום קללה היו נושאים כפיהן, דדמי למוציא את עצמו, קמ"ל טעמא דקללה למונעם מנשיאת כפים. ע"כ. אולם יש להעיר על זה מתשו' הרדב"ז ח"א (סי' שצ"ד), שנשאל, כהנים הבאים מארץ יון שאינם יכולים לבטא ח"ית, וקורין ויהונך במקום ויחונך, מהו שיעלו לדוכן לנ"כ. תשובה, לא ידעתי

מה מקום לשאלה זו, דמה לי הקוראים לאלפין עיינין, ומה לי לחתין ההין, ואף על פי שבמקומות שלהם ודאי נושאים כפיהן כיון שכולם מבטאם כן, אבל במקומותינו שכולם קוראים ויחונך כהוגן, הרי כהן זה עלג ולא יעלה לדוכן, אא"כ לומר /לומד/ לומר ויחונך כהוגן. והרי אנשי חיפה ואנשי בית שאן כולם היו קוראים לאלפין עיינין, ובודאי דבאתריהו היו עולים לדוכן, אא"כ לומד לומר ויחונך כהוגן. והרי אנשי חיפה ואנשי בית כפיהן, /אחת עשרה מילים אחרונות נכנסו לכאן בטעות וצריך למחקן/ וכ"ת שהיו מביאים כהנים וש"צ ממקומות אחרים, זה אינו במשמע, אלא ודאי דלגבי אתריהו לא חשיב כעלגים, אבל במקומות אחרים אין עולים לדוכן. ע"כ. ומוכח להדיא דאע"ג שבשינוי ויחונך ליכא קללה, אינו רשאי לעלות לדוכן, דלא חשיב כמוציא את עצמו, אלא כיון שבא לברך את ישראל, כמוציא אחרים י"ח דמי. וכן מבואר בשו"ת מהרימ"ט (חאה"ע ס"ס טז), בדין יבם עלג וערל שפתים, שכ' זז"ל, ונראה שמאחר שמכירים אנו שכך מנהגו לבטא האותיות בשיבוש, זו היא אמירתו וכו', שכיון שדרכו להחליף ה"א בחי"ת ואל"ף בעי"ן כך הוא לשונו וכו', והא דאמרי' (במגילה כד:) חיפני ובישני לא ישא כפיו, התם משום דבעינן שהברכה שמברכים הכהנים את ישראל תהא ברורה מפיהם של הכהנים, דומיא דש"צ המוציא את הרבים י"ח, ואדרבה משם ראה, שלא אמרו שאנשי חיפה ובית שאן אין נושאים כפיהן לעולם, וכי תעלה על דעתך שאנשי חיפה ובית שאן לא היו מברכים ב"כ במקומותיהם, א"ו שמברכים ב"כ בעירם, שדבריהם ומילולם ניכרים במקומן, משא"כ במקומות אחרים שאין ניכר. אבל זה כבר ניכר באותיות שהוא משבשם. ע"כ. ומבואר מדבריו שדין ברכת כהנים כדין היורד לפני התיבה להוציא אחרים י"ח, וגם באופן שאינו משתנה לקללה אינו נושא כפיו. אלא שמסוף דבריו מוכח ג"כ שאם הוא דש בעירו נושא כפיו. וכ"כ הט"ז (סי' קכח סק"ל) זז"ל: והרמב"ם הזכיר עוד בין שיבולת לסיבולת וזה מצוי בינינו, ומ"מ נ"ל דברוסיה שזה רגיל הרבה מאד ביניהם הוי כמו דש בעירו ושרי, ואין פיסול בזה מפני שאינו יודע לומר השין כראוי. ע"כ. ולכאורה יש לדחות דמיירי באופן שאין משתנה מברכה לקללה. אלא דהניחא להמהרימ"ט הנ"ל, משא"כ בנידון הט"ז שאומר וישמרך ויסמרך, יש משמעות קללה, כמו בתהלים (ק"ט, ק"כ) סמר מפחדך בשרי, ופי' המצודות, נתקשה בשרי כמסמר מפחדך הרב, כמו (איוב ד) תסמר שערך בשרי, (וע' בש"ע א"ח סי' שכ"ח ס"ז ובאחר' שם). וכבר כתבנו שמד' התוס' משמע דל"מ דש בעירו. וכן פסק בש"ע הגר"ז (סימן קכ"ח סמ"ח) שאין להתיר אפי' דש בעירו, ואין היתר למי שקורא חתי"ן ההי"ן, ואלפ"ן עיינין, ושבולת סבולת, אלא במקומות שרובם ככולם קוראים כן. ע"ש. ולפ"ז צ"ל דרש"י לאו דוקא נקט הטעם דהוי לשון קללה. וכן דעת הבית מנוחה (בדיני כהנים הראויים לנ"כ אות יב). והפתח הדביר (סי' קכח ס"ק כד). ע"ש. והן עתה ראיתי בשו"ת בית אפרים (חאו"ח ס"ס סה), שהביא קושית הטורי אבן על רש"י הנ"ל, דל"ל טעם קללה תיפוק ליה דפוגמין ברכתן, וכל לתרץ, דמ"ש חיפני ובישני לא ישא כפיו, היינו אפילו כל המקום קורין כן, והוא במדינתו, אפ"ה לא ישא כפיו, משום קללה, משא"כ לירד לפני התיבה דוקא במקום אחר לא ירדו לפני התיבה, דאיכא פגם בתפלתן לפני אנשים שקוראים כהוגן, אבל במקומן בודאי שיורדין לפני התיבה, דאטו יצטרכו להביא להם ש"צ ממקום אחר, וכן מדויק מלשון הש"ס דנקט חיפני ובישני לא ישא כפיו, והדר תני אין מורידין לפני התיבה לא מאנשי חיפה וכו', ואמאי לא תני חיפני ובישני לא ירד לפני התיבה, א"ו כמש"כ, דהבריייתא מיירי במקום אחר שאז יש פגם בתפלתן, משא"כ במקומן, אבל לענין נ"כ אפי' במקומן אינן נושאים כפיהם. עכת"ד. ובמחכ"ת אין דבריו נראים, שבמקומם בודאי שאין לבטלם ממצות נשיאות כפים, וכמבואר להדיא בתשו' הרדב"ז ומהרימ"ט. וזה ברור. ולכאו' י"ל עוד

בכוונת רש"י שפי' דה"ט משום דהוי לשון קללה, דנ"מ שאפילו אם עלה ירד, ודלא כמ"ש הפר"ח (סי' קכח ס"ק לג) שאם עלה לא ירד. וכבר חלק עליו הגאון מהר"י עייאש במטה יהודה (סי' קכח סק"א), ודייק כן מלשון הרמב"ם (ר"פ טו מה' תפלה): ששה דברים מונעים נשיאות כפים, הלשון והמומין וכו', הלשון כיצד, העלגים שאין מוציאים האותיות כתיקונן, כגון שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין, או לשבולת סבולת וכו'. ולשון מונעים נ"כ משמע לגמרי וכו'. ע"ש. וס"ל לרש"י דה"ט משום קללה, הלא"ה אם עלה ירד. וע' בשו"ת חקרי לב (חאו"ח סי' טו, דכ"ב ע"א), שהביא מ"ש התוס' מגילה (כד: הנ"ל, דה"ט דרבי שהרשה לר' חייא לעבור לפני התיבה מפני שע"י טורח היה קורא כהוגן, וכ"ה בפסקי התוס'. ואילו בב"מ (פו) תירצו דהיכא דלא אפשר באחר שרי. וכ"ה בפסקי התוס' שם. ותירץ, שהכל שפה אחת ודברים אחדים, שאפי' יכול לקרות כהוגן ע"י טורח, אין מורידין אותו לפני התיבה, דזמנין דלאו אדעתיה ויקרא שלא כהוגן, אא"כ לא אפשר באחר, כההיא דר"ח שהוצרכו למהר הגאולה, וכמו שסיימו התוס' במגילה שם. ועפ"ז העלה להלכה, שאם יכול לקרות כהוגן ע"י טורח לכתחלה לא ישא כפיו, ואם עלה לא ירד, אבל אם א"א לו בשום אופן לקרות כהוגן אפילו אם עלה ירד, ודלא כהפר"ח דס"ל דבכל גוונא אם עלה לא ירד. ע"ש. וכיו"ב כ' מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' נג סק"ה) להשוות דברי התוס' דמגילה וב"מ הנ"ל, שמי שדרכו לקרות לאלפין עיינין אף על פי שע"י טורח ודוחק קורא כהוגן אין למנותו לש"צ, דלאו כל שעתא לבו נכון לכיין לקרות כהוגן, ורק באופן דלא אפשר בלא"ה שפיר דמי, ומש"ה כי מתרצי התוס' במגילה דר"ח היה קורא כהוגן ע"י טורח, אכתי לא איפרק, דזמנין דמשתלי וקרי כי ארחיה, לפיכך הוצרכו לסיים, ולפי שא"ל אליהו שעל ידו תמהר הגאולה, כלומר דשאני התם דלא אפשר בלא"ה. וכן כוונתם בתוס' (ב"מ פו) והדברים אחדים. עכת"ד. וע"פ זה כ' הגאון מצאנז בשו"ת דברי חיים ח"ב (חאו"ח סי' א) לתרץ ד' רש"י שהוצרך לומר דהוי לשון קללה, דאי לא"ה, לא הי"ל לרב אסי לסתום שחיפני ובישני לא ישא כפיו, דמשמע אפי' יכול לבטאת האותיות כהוגן ע"י טורח, אפ"ה לא ישא כפיו, שהאמורא צריך לפרש דבריו, ולכן פירש דה"ט משום דהוי לשון קללה, ושמא לא ישים לבו כי לו רגל על לשונו לקרות לאלפין עיינין ויבא לידי קללה. ונסתייע מד' הברכי יוסף הנ"ל. ע"ש. וע"ע במראה הפנים על הירוש' (פ"ב דברכות ה"ד), שג"כ כ' כהברכי יוסף והחק"ל הנ"ל ששני התירוצים אמת, ושלא כמי שכתב שתירוצם במגילה שונה ממ"ש בב"מ, והיינו דקאמר ליה ר' כשאתה מגיע למ"ש וחכתי לה' לא נמצאת מחרף ומגדף, כי רק ע"י טורח רב היה יכול לבטאת כהוגן. ע"ש. (וכ"כ הברכ"י שם בסו"ד, שאף שיכול לבטאת וחכתי לה' כהוגן, לא יבצר איזה פעם בעוד שהוא קורא לא יהיב דעתיה ונמצא כמחרף ומגדף). וע' במגן גבורים (סי' קכח ס"ק כד) ובשו"ת שרידי אש ח"ב (סי' ה). ע"ש. [וע' בחקרי לב שם שתי' עפ"ז קו' התוס' (ב"מ פה:)] כי מטא למחיה המתים רגש עלמא, ואף על גב דאיכא נמי מחיה מתים מקמי משיב הרוח ומוריד הגשם וכו', ולפ"ז י"ל דאה"נ במחיה המתים שבתוך הברכה סירכיה נקט ואתא וקרא מהיה מתים, ומש"ה לא רגיש עלמא, משא"כ בחתימת הברכה שהיה קוראו כתיקונו להכי רגש עלמא. ע"כ. ולזה כיון מדנפשיה בשו"ת נצר מטעי (סי' א). ע"ש. והנה בס' חסידים (סי' י"ח) כ' וז"ל: מעשה בכהן אחד שהיה פורש כפיו ואומר במקום וישמרך, וישמדך, והיה שם חכם אחד והעבירו, לפי שאינו יודע לחתוך האותיות שבברכת כהנים כהוגן, והראו מן השמים לאותו חכם שאם לא יחזירנו יענש בדבר. ע"כ. ולכאורה צ"ע, שהרי כשאומר בלשון קללה אפי' דש בעירו לא מהני. וכנ"ל. וא"כ שפיר עביד אותו חכם שהעבירו, ודברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. וע"ע בס' חסידים שם, ובתוס' ע"ז כב: סוף ד"ה רגלא, מהמדרש. ודו"ק.]

(ג) והנה בזוהר הקדוש באדרא זוטא (פר' האזינו דף רצה ע"ב) איתא, אחה"ע בגרון, גיכ"ק בחיך, וכן ברעיא מהימנא פר' פינחס (דף רכח רע"א) איתא, אחה"ע בגרון, בומ"ף בשפוותן, גיכ"ק בחיך, דטלנ"ת בלישנא, זסשרץ בשיניים, והאשכנזים שמבטאים חי"ת כמו כ"ף רפויה, הרי הבטוי בחיך ולא בגרון, וכן מה שמבטאים תי"ו רפויה כמו סמ"ך ה"ז בשיניים, ולא בלשון. (ואצל עדות הבבלים והתימנים התי"ו הרפויה שונה בהחלט מתי"ו דגושה). ובס' נוהג כצאן יוסף (עמוד ס"ח) כ' ע"מ שמבטאים התי"ו רפויה כמו סמ"ך, וכמו ש' שמאלית, וקרא עליו הפסוק: וכסילים מתי תשכילו, וסיים שהספרדים קוראים תי"ו רפויה כמו הדגושה בשינוי קצת, והדין עם הספרדים אליבא דהקדוק. ע"כ. גם את רי"ש אצל האשכנזים מבטאה לקוי, שמבטאים אותה כמו שמבטאים עדות המזרח גימ"ל רפויה, ומעתה היא בחיך, ואין לה כל קשר בשיניים, ובניגוד לד' הזוה"ק הנ"ל. (וצ"ל שאצל הספרדים השיניים מסייעות ללשון בהברתה). ומדברי הזוה"ק הנ"ל תשובה מוצאת גם לאחינו התימנים שמבטאים גימל דגושה בשיניים, (כמו שאנו קוראים ליוסף בלעז ג'וזיף, או כמו ג'ורג' וכיו"ב), והרי מבטא הגימל אינו אלא בחיך ולא בשיניים, וכדאמרינן גיכ"ק בחיך, ולכך נראה ברור שהעיקר בזה כמבטאינו בהברת הגימ"ל. ומלבד כ"ז הספרדים מבחינים היטב בין טי"ת לתי"ו דגושה, ואילו אצל האשכנזים הברת הטי"ת והתי"ו שוים. (וע' שו"ת יביע אומר ח"ג חאה"ע סי' כד לגבי שמות גיטין)., וכן הברת הקו"ף והכ"ף דגושה שוים אצל האשכנזים, בת ק' כבת כ', ואצל עדות המזרח מבטאם שונה לחלוטין, וכן האשכנזים קוראים החי"ת כמו כ"ף רפויה, ואצלנו רב המרחק ביניהם, והיא גרונית, וכמש"כ לעיל. (ועמש"כ באורך בדיני שמות שיש בהם אותיות אלו לגבי גיטין, בשו"ת יביע אומר ח"ג סי' כג אותיות ד - ו). והגאון יעב"ץ בסידור בית יעקב (בסולם בית אל דף ו ע"א), כ' שהמבטא בלשון הקדש הוא שלם בחיתוך הלשון, כל מום לא יהיה בו וכו', ומה נמלצו אמרי נועם, וביחוד שלא לקרות לעיינין אלפין, וכן לחתין ההין, וכל שכן שיש להשמר מחילוף קריאת אותיות שאינן ממוצא אחד, כלל כלל לא, כמו שאנו האשכנזים עושים בקרית ת' רפויה כקריאת ס' לבושתינו. עכת"ד. ובס' בית מנוחה (דיני כהנים הראויים לנ"כ את א) כ', כהן מבני אשכנז שנמצא בערי המערב (מרוקו ואגפיה), וכן בבבל וסוריה ומצרים, ובכל ערי ארץ ישראל אין לו לישא כפיו, שהוא משונה בקריאתו, שקורא לאות עי"ן כמו אל"ף, וקו"ף כמו כ"ף דגושה, וחי"ת כמו כ"ף רפויה, וכן משונה הוא בנקודות, והו"ל כהן זה אצל בני הספרדים כדין עלג לשון. ומ"מ לא ראיתי מקפידים בזה, וכהן כזה עולה לדוכן ונושא כפיו ואין פוצה פה. עכת"ד. וצ"ל דה"ט כמ"ש הגאון מהרימ"ט שהואיל והם מצויים בינינו ומכירים אנו שכן מבטאם, הו"ל כדין דש בעירו, וכיון שעלה לא ירד, כי גדול כבוד הבריות וגדול השלום, והו"ל כאילו א"א בלא"ה. וכיו"ב כתב בכף החיים (סי' קכח ס"ק קצב) שאם אין שם כהן אלא הוא, ודש בעירו, נושא כפיו, כדי שלא יתבטלו מנשיאות כפים. ע"ש. ועכ"פ מכל זה יוצא ברור שהצדק עם הספרדים במבטא האותיות, וכמו שהעיד הגאון יעב"ץ שהוא מאחינו האשכנזים. וכ"כ הגאון ר' יחיאל יעקב ויינברג ז"ל בשו"ת שרידי אש ח"ב (סי' ה), שהדבר ידוע שההברה האשכנזית לקויה וחסרה כמה ביטויים ואותיות, כמו למשל תי"ו רפויה שמתבטאת אצלם כמו ס', וכן החי"ת כמו כ"ף רפויה, והעי"ן כמו אלף, וכהנה רבות, וכבר נתקבלה דעת המומחים שההברה הספרדית היא טובה בהרבה בחינות יותר מן ההברה האשכנזית. וכן הכריע באמת גם הגאון מהרי"א הענקין בס' עדות לישראל, שבאותיות הלקויות בהברה האשכנזית יש לאמץ את ההברה הספרדית, עכת"ד. והנה הרה"ג ר' ברוך הלוי אפשטיין בס' מקור ברוך ח"ב (דף שצ"ז ע"ב), הביא מ"ש בגמרא (ברכות טו:), ולמדתם שיהא לימודך תם, שיתן

ריוח בין הדבקים, עני רבא בתריה, כגון בכל לבבך, בכל לבבכם, עשב בשדך ואבדתם מהרה הכנף פתיל וכו'. וכתב, ומכאן ראייה שחכמי התלמוד היו מבטאים בהברה ספרדית, והדגישו את הרפה אצלינו, ולכן הצריכו ליתן ריוח בין עשב לבשדך, שאל"כ אין כל הכרח להפריד ביניהם, כי הב' של עשב רפויה, והב' של בשדך דגושה. וכן הכנף פתיל, הפ' של הכנף רפויה, והפ' של פתיל דגושה, כמשפט בג"ד כפ"ת בראש תיבה, וא"כ אין כל השואה ודמיון במבטאם כדי שתהיה אפשרות לאחת מהן להבלע בשניה, א"ו ששניהם דגושים ושונים במבטא. ע"כ. ותמיהני עליו שהרי גם הספרדים ועדות המזרח מבדילים בהחלט בין פ' סופית שהיא רפויה לפ' שבתחלת תיבה שהיא דגושה, ורב המרחק ביניהם /ביניהם/ במבטאם, ועם כ"ז הזהירו להבדיל בין הכנף לפתיל, הואיל ועל"פ קרובים זל"ז ושניהם ממוצא אחד, לפיכך חששו פן תבלע אחת מהן, וה"נ הב' של עשב אף שהיא רפויה כמנהג רוב עדות הספרדים (חוץ מבני בבל וכיו"ב שאינם מבדילים בין בית דגושה לרפויה), יש לחוש פן תבלע עם הב' הדגושה הסמוכה לה, ע"י מהירות הקריאה, מפני שקרובה היא לביטוי הדגושה, ולכן הזהירו לתת ריוח בין הדבקים. ועי' בבית יוסף אה"ע (סי' לד) בשם בעל העטור, שעיקר הנוסחא בברכת אירוסין: על ידי חופה בקידושין, בבי"ת, כי הקידושין קודמין לחופה, אלא מפני שהדווקנים קראו לבי"ת ההיא רפה, מפני שהיא סמוכה לאות ה' של חופה, שהיא מאותיות אה"ו, ומרפות בג"ד כפ"ת שאחריהן, טעו הסופרים וכתבו וקידושין בוא"ו, ע"כ. וכ"כ בארחות חיים ח"ב (עמוד 20) ובס' התניא (סי' פט). ע"ש. נמצא שגם אצל הספרדים הבי"ת הרפויה שונה מבי"ת הדגושה, ודומה לביטוי וא"ו. (ומיהו כל זה לא שייך לבני בבל שמבטאים אות ו' כמו בלשון ערבית, והיא שונה בתכלית מבי"ת רפויה שלנו). והראב"ע בפ' (שמות כה כט) השיג על הערוך ורש"י שכ' קשוות דמות קנים כי כן יקראו בלשון ישמעאל, שהמגיד להם לא ידע לשון ערבי כי נלעג לשון היה, שהקנים יקראו קצב, בצד"י, וגם בבי"ת, ע"ש. נראה שהב' רפויה שוה במבטא לב' דגושה, כמו בלשון ערבי, ואינה דומה למבטא הוא"ו. וע"ע בפ' הראב"ע בשיר השירים (ח, יא) וז"ל: ובעבור כי לשון ישמעאל קרוב מאד ללשון הקדש, כי בנינו ואותיות יהו"א והמשרתים ונפעל והתפעל והסמיכות דרך אחת לשתייהן. וכן בחשבון, ויותר מחצי הלשון ימצא כמוהו בלשון הקדש וכו'. ע"ש. וכל זה יעיד בבירור על אמתות הביטוי של עדות המזרח, שדומה לביטוי לשון ערבי, כי הם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם, ואכמ"ל. וע' בס' התורה והמדינה (כרך יג עמוד ש"צ) שכ' כעין ראית המקור ברוך הנ"ל. ואין זו ראייה. וכמש"כ. וע' בשו"ת זכר יהוסף ח"ב (תהלוכות האגדות פרק טו) סוף ד"ה ובמא"ע. ע"ש. [שו"ר בתפארת ישראל (פ"ב דברכות אות יט) שהקשה עמ"ש הרמב"ם שלא להדגיש הרפה ולא להרפות הדגוש, שא"כ ל"ל לרבא לומר, עשב בשדך, הכנף פתיל, הרי בלא"ה אחד רפה ואחד דגוש. ובתפארת יעקב שם כ' שמכאן סיוע למבטא הספרדים שאין מבדילים בין בית רפויה לדגושה. וליתא, דמה יענה להכנף פתיל, אלא העיקר כמש"כ שהם קרובים במבטא. וכ"כ בשו"ת מתת ידו ח"א (סי' לד). ע"ש].

(ד) אולם בענין ביטוי הנקודות אין אתנו יודע עד מה להכריע בין האשכנזים והספרדים, ובדרך כלל כל עדה תופסת מנהג אבותיה, והנה אין ספק שעיקר הניקוד בביטוי התיבות וצירופן הוא מהלכה למשה מסיני, וכמ"ש מהר"ל מפראג בתפארת ישראל (סי' 10), שקריאת התיבות עם הנקודות ניתנו יחד במתן תורה, לקרותם בקמץ או בפתח, בצירי או בסגול, בחולם או בשורוק, וכיו"ב. ורק צורת הניקוד שהונחה לסימן, נעשתה ע"י עזרא הסופר וכו', ע"ש.

והנה בענין הברת הקמץ והפתח, אף שרוב הספרדים אינם מבדילים ביניהם, וכמ"ש בשו"ת רב פעלים ח"ב (בחאו"ח ס"ס כה). אולם הדייקנים מבדילים בין הקמץ שהוא תנועה גדולה, לפתח שהוא תנועה קטנה, אף שההבדל הוא מועט, המבינים מרגישים בו. וז"ל רבינו בחיי (ר"פ וירא), בפסוק, אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך: ואף על פי שנראה שהקמץ והפתח הכל דבר אחד ותנועה אחת, אין הדבר כן, אלא יש הפרש ביניהם במבטאם, שתנועת הקמץ גבוהה ועליונה, ותנועת הפתח למטה ממנה, שהקמץ יורה על דבר העומד בפני עצמו, ואינו נסמך לאחר, כמו וישלח מלאך בקמץ, ואילו מלאך הברית שהוא נסמך לשאחריו הוא בפתח, ומטעם זה בניקוד השם לא תמצא פתח אלא קמץ, שהיא המעלה העליונה, והוא בלתי נסמך לאחר כדבר הנברא, ומפני זה כשהוא קדש נכתב אלף דלת בקמץ, וכשהוא חול בפתח. עכת"ד. ומכאן סיוע לספרדים המדקדקים שמבדילים קצת בין הקמץ לפתח. ולאפוקי ממי שחשב להוכיח מד' רבינו בחיי הנ"ל שהחילוק בין קמץ לפתח כמבטא האשכנזים, שעושים קמץ שלהם כמו החולם שלנו, ובחולם שלהם מולידים יו"ד יתירה בתוך התיבה להוראת החולם. ובאמת שמעולם לא עלה על דעתו של ר' בחיי לומר כן, שא"כ למה כתב בתחלת דבריו: שאע"פ שנראה שהקמץ והפתח הכל דבר אחד ותנועה אחת, והלא רחוקים הם מאד, ולא קרב זה אל זה, אלא ודאי שכוונתו כפי שנוהגים הספרדים המדקדקים שעושים הבדל דק בין תנועת קמץ שהיא תנועה גדולה, לפתח שהוא תנועה קטנה. וזה ברור. ובסידור הגאון יעב"ץ (בסולם בית אל דף ו ע"א), שיבח מנהגם בתנועות הניקוד, ושלא כהספרדים שאינם מבדילים בין קמץ לפתח, ועושים קדש חול, וכמ"ש ר' בחיי ר"פ וירא להבדיל ביניהם, והוא ז"ל היה מהם, והזהיר ע"ז מאד, וכ"כ בס' לוית חן שאין קורא על נכון תנועת הקמץ כמו האשכנזים. ועוד שגורעים מספר הנקודות שניתנו בסיני שאין להם פתח ניכר, והחולם בטל אצלם לגמרי, וכה עשו בסגול וצירי שהשוו הברתם וכו', אך בזה משוגותינו אתנו חטאת קבועה שאין אנו מבדילין בין צירי לשוא. עכת"ד. ובמחכ"ת לא שת לבו למדקדקים הספרדים שמבדילים קצת בין קמץ לפתח, וגם ר' בחיי לא נתכוון כלל לקמץ של האשכנזים שהופכים אותו לחולם שלנו, (וע"פ דרכו כתב שהחולם בטל אצלנו, וליתא). ופוק חזי בספר נוהג כצאן יוסף (עמוד סח) שכ', ולענין הנקודות אף על פי שהספרדים קוראים אותם בקריאה נכונה, מ"מ אין לנו (האשכנזים) לקרות אלא כמנהגינו, לפי שהורגלו בני עמינו בקריאה זו, ואם ירצה הקורא לשנות ולקרותם כדן, ישתמע לפנים אחרות, כי השומע יחשוב על הקמץ שהוא פתח, וישתנה פירוש התיבה לפי מבטא הקריאה ההיא, והעתיק לשון ר' בחיי הנ"ל. ע"ש. הא קמן שהוא ז"ל שהיה מאחינו האשכנזים מעיד בגדלו שהניקוד של הספרדים הוא נכון, וכדן הם עושים, וכנראה שהרגיש בהבדל הדק של המדקדקים שמבדילים בין קמץ לפתח, ולזה כיון גם ר' בחיי, ולא כמבטאם שעושים הקמץ לחולם. ואמנם ראיתי להגרצ"פ פראנק ז"ל בשו"ת הר צבי (חאו"ח סי' ד) שכ', ואלה מהאשכנזים שבחרו להם המבטא הספרדי דוקא, ובהזכרת השם מבטאים אות הנ' בפתח, ולא בקמץ כמנהג אבותינו, הנה אין רוח חכמים נוחה מהם, במה שהחליפו המבטא שקבלנו מאבותינו הקדושים אנשי השם אשר מעולם, והנה ר' בחיי היה מגדולי הספרדים, ואעפ"כ הזהיר מאד שלא להחליף המבטא בין קמץ לפתח בשם ה'. ובודאי שהיה מהראוי למחות בידם, אך במקום שיש לחשוש שלא יהיו דברינו נשמעים מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה:). ע"כ. וכן בשו"ת קול מבשר ח"ב (חאו"ח סי' יב) כ', ששינוי מבטא האשכנזי, למבטא הספרדי, הוא חמור יותר משינוי נוסח אשכנז לנוסח ספרד, שהרי הטועה בניקוד ס"ת ונשתנה הענין מחזירין אותו אף בדיעבד, ובנ"ד הרי

אין מבדילים בין קמץ לפתח בקריאת השם, וכבר הזהיר ע"ז ר' בחיי שהוא עושה בזה מקודש חול, אף על פי שהוא היה ספרדי. ע"כ. ובמחכ"ת לא שתו לבם שאדרבה בביטויים של האשכנזים שקוראים הנו"ן כמו בחולם שלנו, גרע טובא לסברת ר' בחיי ז"ל עצמו, והשינוי נעשה ביתר שאת ויתר עוז, וכל עיקר כוונת ר' בחיי לדקדק בהברת הקמץ כמו שעושים המדקדקים הספרדים. אבל אין כל סיוע מדברי ר' בחיי למבטא האשכנזים כלל. (ואגב, מה שהעירו לנכון בשו"ת הר צבי, ובשו"ת קול מבשר, ע"ד ר' בחיי שם, שכתב, ומ"ש בלוט אל אנא /נא/ אדוני, בקמץ, והוא חול, לפי שהוא סוף פסוק. ותימה שהרי מבואר בשבועות (לה:)) כל השמות האמורים בלוט חול חוץ מזה שהוא קודש. וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מיסודי התורה ה"ט. והניחו בצ"ע. כבר קדמם להעיר בזה המנחת שי (פר' וירא יט, יח), והוסיף להקשות כן גם על הראב"ע שכ' שהוא חול ונקמץ מפני שהוא סוף פסוק. והוא נגד הגמרא והפוסקים. ע"ש). וסמך לדברינו בזה, ממ"ש התוס' (ברכות טו:)) בין הדבקים, וז"ל: רב אלפס מוסיף, כגון וחרה אף, שאם לא יתן ריוח ביניהם אז נראה כאומר וחרף. וכן פסק בש"ע (סי' סא סי"ט). ובשלמא אם הקמץ דומה לפתח במקצת, אגב ריהטא בבליעת האלף של תיבת אף, יהא נשמע וחרף, משא"כ אם הקמץ שבסוף וחרה מתבטא כעין נקודת החולם שלנו, ואילו האלף נקודה בפתח, לא יגיע למצב שיהא נשמע כאומר וחרף, שהניקוד מבדילם, א"ו שהקמץ ופתח אין ביניהם אלא הבדל דק מאד, וכמו שנוהגים החזנים המדקדקים שלנו. ודו"ק. (וע' למהר"ל מפראג בתפארת ישראל (סי' סו) הנ"ל. וע' בפרש"י ותוס' כתובות (סט רע"ב), ובס' גט פשוט (סי' קכט ס"ק קכה). ודו"ק).

(ה) ואנכי הרואה להרה"ג המפורסם מהר"י שווארץ בשו"ת דברי יוסף (דף קסו ע"א) שכתב, בדבר הברת האשכנזים שקוראים קמץ כמו קמץ חטף, ר"ל שנוטה מעט לחולם, והספרדים קוראים הקמץ כמו הפתח, לדעתי נראה ברור שהברת הספרדים היא הנכונה, כי הם לא הלכו כל כך בגולה מדחי אל דחי, כי אם בחורבן בית שני באו משם לספרד עד גלות הארץ במשך יותר מאלף ושלוש מאות שנה, ולא שינוי /שינו/ הברתם אשר הביאו עמם, ואשר השתמשו בה אבותינו בירושלים ובבית המקדש ובכל ארץ ישראל. וביותר הברת אנשי עדות המזרח בכל וסוריה ומצרים אשר לא נפסק הישוב מהם בכל הדורות, משא"כ האשכנזים שהלכו בגולה מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, גולה אחר גולה, בארצות פזוריהם, ולכן היתה סיבה שנשתבשה הברתם ולשונם, כי נתערבו בגוים רבים, וילמדו מהברתם ולשונם, וישתמשו גם בלשון הקדש כדרך הברת לשון העמים. וראיה לזה ממ"ש בב"ר (פרשה ט) ר"מ אומר והנה טוב מאד, טוב מות, וכן היה דורש ר"ש בן אלעזר בשם ר"מ. ומוכח שביטוי אות ת' כהברת הספרדים שדומה קצת לדל"ת, אבל פי הברת האשכנזים שהתי"ו דומה לסמ"ך אין שום מקום לדמות מלת מאד למלת מות. ועוד ראיה לזה מפיוטי ר"א הקלירי, שי"א שהוא ר' אלעזר ב"ר שמעון, [כמבואר בתוס' חגיגה יג, ובפסקי רבינו אלי' מלונדריש לברכות עמוד מח, וע"ע במחזיק ברכה א"ח סי' קיב סק"ג, ואכמ"ל], שייסד בקרובץ של ט' באב, אז אמרתי הנה באתי לבית מעדני (בפתח) עדני (בקמץ), אזי דיני (בפתח) אומרה לאדוני (בקמץ). וכיו"ב בקרובץ פרשת זכור. ומכאן ראיה ברורה לספרדים שהברת הקמץ כמו הפתח. וכן בפיוט צור משלו אכלנו, שהוא פיוט קדמון, ברכו אמוני (בפתח), כדבר אדוני (בקמץ). עכת"ד. ובס' צרור החיים (אמסטרדם תק"פ, דנ"ח סע"ד) כ' וז"ל: ומה שהעידו על הגאון החסיד מהר"ר נתן אדלר מפרנקפורט זצ"ל, שהיה מתפלל במבטא ספרדי, גם אני ידעתי החשו, כי בימי בחרותי התפללתי שם, ושמעתיהו מתפלל במבטא ספרדי, וזכיתי להכיר את האיש

ואת שיחו, והוגד לי מפי מגידי אמת, כי בבית הגאון החסיד רנ"א התאכסן איש אחד מירושלים במשך שנתיים או שלש שנים, אך ורק לתכלית שילמוד ממנו המבטא הספרדי, ומי יכול לשפוט מהאדם הגדול בענקים הזה, ואם הוא ז"ל עם עוצם תשוקת נפשו הקדושה, ורוב עצמתו בזכרון ותפיסה, היה צריך ללמוד הכרעת המבטא הזאת שנים רבות, כמה מן השנים נצטרך אנו כדי ללמוד לדבר במבטא ספרדי בעת אשר איננו כדאים להיות מצע להדום רגלי הגאון החסיד הנ"ל. ומ"מ שאר גאוני הדור לא נהגו כמוהו וכו'. עכת"ד. ובדרך הנשר ח"א (דף מה ע"א) הביא המעשה הנ"ל על הגאון ר' נתן אדלר, והוסיף כי אותו חכם שלימד המבטא הספרדי להגרנ"א היה הגאון ר' חיים מודעי, מחבר שו"ת חיים לעולם. [ונזכר ג"כ לשבח ולתהלה בתשובת נודע ביהודה קמא (חיו"ד סי' פז - פח), מדי עברו שם בשליחות מצוה לכוון את קהלת הקדש בצפת ת"ו]. ע"ש. אתה הראת לדעת מעשה רב, שלכתחלה נטש מבטא שנהגו בו אבותיו, ולמד במיוחד מבטא ספרדי, להתפלל ולברך במבטא זה, ומכל שכן אלו שזכו להתחנך כאן בארצנו הקדושה במבטא הספרדי, שיכולים בודאי להמשיך במבטאם, ולא לחזור למנהג מבטא אבותם. ואין בזה חשש משום לא תטוש תורת אמך, כמ"ש בשו"ת מהרדש"ם (בחאו"ח סי' לה). בענין שינוי בסדר התפלה, שכל שאין נדנדוד איסור בדבר, לא שייך בזה אל תטוש תורת אמך, וכ"ש כאן שאדברה אשתני למעליותא, וכמעשה רב של הגאון ר' נתן אדלר זצ"ל הנ"ל. והגאון רידב"ז בשו"ת בית רידב"ז (סי' כז) כתב להגאון ר' יוסף ידיד הלוי זצ"ל, שהיה מארם צובה (חלב), בזה"ל: וקרוב לומר שהמבטא שלכם בלשון הקדש, הוא מתוקן יותר משלנו, יען כי אנחנו נדדנו בעוה"ר כמה פעמים מגולה אל גולה, יותר מכם, ולכן יש להאמין שהמבטא של לשון הקדש אצלכם מתוקן הרבה יותר. עכ"ל. וזה קרוב למ"ש בדברי יוסף שווארץ הנ"ל. חזי מאן גברא רבה דקמסהיד עלה דמילתא, וא"כ מי שם פה לחייב את הנוהגים כבר במבטא ובהיגוי הספרדי, לשנות ממנהגם לחזור למבטא שנהגו בו אבותם, וקרוב הדבר שלא יעלה בידם, ויהיו קרחים מכאן ומכאן, ולכן בודאי שיש להורות שישארו במנהגם במבטא הספרדי. [וע' בשו"ת גנת ורדים (כלל ב סי' כג) בתשובת הגאון מהר"י פראגי ז"ל, בד"ה ומה שאמרו, ובשו"ת תעלומות לב ח"ד (סי' מב). ע"ש. ודו"ק].

(ו) ותבט עיני להגאון הראש"ל בשו"ת משפטי עוזיאל (חאו"ח סי' א), שהביא מ"ש הגרא"י קוק בירחון קול תורה (אב תרצ"ג), שאין לשנות ממבטא למבטא אחר, שכל המשנה הרי הוא בכלל קרא ולא דקדק באותיותיה שאסור לכתחלה, ונוסף ע"ז, שכל עדה חייבת לקיים מנהגה, משום אל תטוש תורת אמך, שקבלת האבות היא קיום התורה, ושאל אביך ויגדך. והשיב הרה"ג המחבר ע"ז, שלדעתו הואיל ואין בידינו להכריע בזה, דעבר /דעבד/ כמר עבד ודעבד כמר עבד, ולא שייך בזה מ"ש: קרא ולא דקדק באותיותיה, כיון שהוא קורא ומדקדק באותה הברה שבחר בה לקראה כהוגן וכו', ולכן אין ביכלתנו לומר שהקורא במבטא אחר מזה שקבל מאבותיו לא יצא י"ח, ונכשל באל תטוש תורת אמך. ע"כ. והגרא"י קוק בהסכמתו למשפטי עוזיאל בראש הספר, חזר להעמיד דבריו, שאין להתיר לשנות מנהג אבות שהוחזק מאות בשנים כיון שאין לנו הכרעה כלל איזה מבטא יותר נכון, ע"ש. ושניהם לא זכרו ממעשה רב של הגאון ר' נתן אדלר הנ"ל דעביד עובדא בנפשיה, ומי לנו גדול ממנו, ובודאי דהוא דינא דקרא ולא דקדק באותיותיה לא דמי לנ"ד כי אוכלא לדנא. וה"ז כמבואר. וכן ראיתי בשו"ת ישכיל עבדי ח"ב (חאו"ח סי' ג), בתשובת הרה"ג ר' שבתי בוחבוט, אב"ד בירות, שהרבה להשיב ע"ד הגרא"י קוק שבירחון קול תורה הנ"ל. והחרה

החזיק אחריו הרה"ג המחבר שבין לפי הפשט ובין לפי הקבלה אין שום נדנדוד איסור כלל לאשכנזי שמחליף מבטא לטובה כמנהג הספרדים, ואדרבה מצוה קא עביד, ובפרט לאותם שקורין לעיינין אלפין שחובה עליהם לשנות ולקרות כהוגן. ושני הרבנים הנ"ל הוסיפו עוד טעם, כי היישוב בא"י מעיקרו היה במבטא ספרדי, ומן הראוי שכל הבא לא"י קמא קמא בטיל לגבי מנהגי הספרדים. [כמ"ש באבקת רוכל סי' רי"ב]. ובפרט שכעת פשט המנהג אצל האשכנזים לבטאת כמו הספרדים, לאחר שחונכו כן בבתי הספר ובשפת הרחוב באה"ק, ובודאי שכן רצוי שיהיה מבטא אחיד לכל תושבי הארץ, ולעזוב את המבטא הגלותי שלהם וכו' עש"ב. והרה"ג ר' מנחם מנדל קירשבוים הי"ד, מחבר שו"ת מנחם משיב, כתב בהערה להרה"ג ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי חלק ג' (דף קג ע"ד), וזת"ד, וכשדברתי בזה עם ידידי הגאון ר' יעקב זריהן אב"ד טבריא, אמר לי, שהרא"י קוק לא צדק בזה במח"כ, וכו'. והעיר ג"כ מהמעשה של הגאון ר' נתן אדלר שהזמין אליו את הגאון ר' חיים מודעי ללמוד ממנו המבטא הספרדי, ומאז היה מתפלל במבטא הספרדי. [וכן הובא מעשה זה בס' מדי חדש בחדשו חלק ו' עמוד עה]. ע"ש. [וע"ע בשו"ת מנחם משיב ח"ב סי' מ"א אות כ', ביתר אריכות]. וע"ע בשו"ת ישכיל עבדי ח"ד (חאו"ח סי' ג' וד'). ע"ש. כל קבל דנא ראיתי בשו"ת מנחת יצחק ח"ג (סימן ט'), שנשאל, אם מותר לשנות מבטא התפלה וקריאת ספר תורה כפי המבטא הספרדי שנהוג בארץ ישראל. והעלה לאסור לשנות המבטא בכל דבר שבקדושה, והביא מ"ש המג"א (ר"ס סח) בשם ס' הכוונות, שהמנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג מקומו, כי י"ב שיערים בשמים נגד י"ב שבטים, וכל שבט יש לו שער ומנהג, מלבד מ"ש בגמ' שהוא שוה לכל. ובירוש', אף על פי ששלחנו לכם סדר תפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם, עכ"ל המג"א. וכו' ע"ז המנחת יצחק, ופשוט שכל זה שייך גם בנוגע למבטא, שהוא עיקר גדול בדיני ק"ש ותפלה וכל דבר שבקדושה, כמבואר בטוש"ע סי' סא שצריך לדקדק באותיות של ק"ש וכו', וכ"כ בסידור בית יעקב להגאון יעב"ץ. וכמה מעלות טובות יש במבטא האשכנזי, והמעלה הגדולה שבהם שמבדילים בין קמץ לפתח, ובפרט בשם ה'. וכבר רמז בסידור הגאון יעב"ץ לד' ר' בחיי שהעיר על הספרדים שאינם מבדילים בין קמץ לפתח, והוא ז"ל עצמו היה מהם, ואנן מה נענה בתרייהו, ולכן יש לפרסם שאסור לשנות המבטא של האשכנזים למבטא הנהוג בא"י ע"פ הספרדים, עכת"ד. ויש להעיר עמ"ש שדברי המג"א שייכים גם למבטא, שלכל שבט יש שער ומנהג בפ"ע, והרי כתב מרן החיד"א בקשר גודל (סי' יב אות ט) וז"ל: מנהגי שרשי התפלות אין לשנות מן המנהג הקדום, כי י"ב שיערים ברקיע כנגד י"ב שבטים, והתפלות של כל שבט אחד עולה דרך שער מיוחד. ותפלת נוסח הספרדים עולה בכל אחד מהי"ב שיערים. האר"י ז"ל. עכ"ל. והרי ברור שנוסח תפלת הספרדים קשורה גם עם מבטאם, ועל תפלתם נאמר שהיא העולה בכל אחד מהי"ב שיערים, וא"כ אין מקום לאסור שינוי המבטא מאשכנזים לספרדים, דאשתני למעליותא, גם מ"ש להסתייע מדברי ר' בחיי, שהוא עצמו היה מהספרדים וכו', כבר כתבנו שאדרבה מבטאם של האשכנזים שמשנים הקמץ לחולם גרע טובא לדעתו של ר' בחיי, וכל כוונתו היא להבדיל בין קמץ לפתח כפי המדקדקים הספרדים שההבדל בין זל"ז דק מאד, אבל לא להפכו לחולם, ואין מדבריו שום סיוע למבטא האשכנזי. וגם הלום ראיתי אחרי רואי בשו"ת מנחת יצחק ח"ד (סי' מז סעיף ד), בתשובה להרה"ג ר' ישראל וועלץ, וז"ל, ומה מאד נהייתי ממ"ש כבוד הדר"ג בצדקת דברי בח"ג סי' ט בנוגע לאיסור שינוי המבטא האשכנזי למבטא הספרדי, והנה כי כן ראיתי עתה בס' לקט הקמח (סי' קכח אות קכג) בשם הגאון החזון איש שכתב ביתר עוז, שאין יוצאים ידי חובת קריאת התורה במבטא ספרדי, בבהכ"נ שמתפללים

במבטא אשכנזי. ויל"ע. ע"ש. עכ"ד. ואנא דאמרי לאו מר בריה דרבינא חתים עלה, והפריזו על המדה לומר שאין יוצאים י"ח בקס"ת במבטא ספרדי, שא"כ איך היה האר"י ז"ל מתפלל בכל ימות השנה (חוץ מימים נוראים) עם הספרדים ושומע קס"ת מהם. ואם נפשך לומר, דשאני התם שהיא בהכ"נ של הספרדים, אטו המקום גורם לומר שאין יוצאים י"ח גם בדיעבד? הא ודאי בורכא היא. (ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד סי' לא אות ג, ע"ש). ואין להאמין לכל מה שמוסרים בשם החזון איש. ורק יתכן שאמר שאין לעשות כן לכתחלה, ובפרט משום הזכרת השם, שלדעתם אינה עדיפי מינן, שמבדילים בין קמץ לפתח. והרה"ג החסיד ר' בנימין יהושע זילבר בס' אז נדברו ח"ג (עמוד קא) הביא מ"ש השואל בשם החזון איש שאשכנזי שמתפלל בהברה ספרדית, עליו להזהר לומר שם שמים בהברה אשכנזית, וכתב ע"ז, ואף שאנו מסתייגים תמיד ממה שמוסרים בשם החזון"א, אבל כאן הדבר מסתבר מאד, שכל עדה יש לה להתפלל בהברה שלה, אבל אין זו לעיכובא, אלא רק לכתחלה יש להקפיד על כך. ולכן אשכנזי שהתרגל בהברה ספרדית כמו שמצוי כאן באה"ק, ורוצה לשנות למבטא אשכנזי, ועי"ז נגרם לו שטועה בכמה טעויות, שמערבב באמצע הברה אחרת, ולפי האמור אין להקפיד ע"ז כלל. ושוב הביא ד' ר' בחיי הנ"ל, וסיים, ולכן בודאי אף שכל עדה ועדה יש לה להזהר לבטא השם לפי הברתה, שמנהג אבותיהם בידיהם, אבל האשכנזים לא ינהגו כן. עכת"ד. הא קמן שלא הקפיד החזון"א על מה שאשכנזי מתפלל בהברה ספרדית אלא רק עליו לבטא השם בקמץ כמנהגם, וגם זה אינו רק לכתחלה. וע"ע בשו"ת שרידי אש ח"ב (סי' ה). שנשאל, אודות בר מצוה שעולה לקרות בתורה בהברה ספרדית, בבהכ"נ של אשכנזים שמתפללים וקוראים במבטא אשכנזי, והשואל רמז בקצרה מחלוקת הגרא"י קוק עם הגרב"צ עוזיאל, אם רשאים האשכנזים לשנות מבטאם למבטא ספרדי, וכתב ואני לא ראיתי דבריהם במקורם. ולכן איני יכול לדון בהם, וגם איני רוצה להכריע בין הרבנים הגדולים הנ"ל, ובסו"ד העלה להקל בנידון, והביא מ"ש הגאון רי"א הענקין בס' עדות לישראל, שמה שמבואר בספרים שיש י"ב שערים ברקיע כנגד י"ב שבטי ישראל, כנראה שנתכוונו לחילופי ההברות, ולכן אף שלכתחלה ראוי לכל קהל לבחור ש"צ הקורא בס"ת בהברה שלהם, מ"מ באקראי נראה שאין להקפיד בכך, ובתוך דבריו הביא מ"ש בשו"ת ארץ טובה בשם הגרא"י קוק להחמיר בזה, והביא ראייה מהלכות גיטין שאם האות אינה ניכרת לתינוק דלא חכים ולא טפש, הו"ל כמאן דליתא דמי, וכל ע"ז, ואיני מבין הדמיון בזה, שהמבטא במבטא ספרדי בודאי שאין הענין משתנה, ובכה"ג מפורש בד' הרמ"א בהגה (סי' קמב) שיוצא י"ח. ולכן אשכנזים ששומעים קריאת ס"ת מספרדי יוצאים י"ח, ושכ"כ כמה מאחרוני זמנינו שאין כל חשש בשינוי ההברה האשכנזית להברה ספרדית, עכת"ד. ובשו"ת חלק לוי (חאו"ח סי' פח) נשאל אם אשכנזי יכול להוציא ספרדי י"ח קידוש והבדלה, וכן להיפך אם ספרדי יכול להוציא אשכנזי י"ח קידוש והבדלה, א"ד כיון שבמבטא וחיתוך האותיות חלוקים הם זמ"ז אינם מוציאים זא"ז. והביא מ"ש בסוטה (לב) אלו נאמרים בכל לשון ק"ש ותפלה ובהמ"ז, ובתוס' שם דה"ה קידוש והלל, והא דלא תנן להו, משום דבהני אף על פי שאינו מבין יוצא י"ח. ע"ש. ומיהו ה"מ במקדש לעצמו, אבל כששומע מאחר, ד' הרא"ש שאינו יוצא י"ח כשאינו מבין, וד' רש"י שיוצא י"ח אף על פי שאינו מבין. והמנהג כרש"י. וכמ"ש מג"א (סי' קצג). ולכן מבטא של אשכנזי לספרדי דלא גרע מלשון אחת /אחרת/, לא מבעיא כשהוא מבין פשיטא שיוצא י"ח אלא אפי' אינו מבין יוצא י"ח לרש"י. ע"כ. ולכאורה למטוניה דמר י"ל שכיון שמרן הש"ע (סי' קצג) פסק כהרא"ש וסיעתו שאינו יוצא י"ח בשמיעה א"כ מבין, א"כ לא מהני מה שספרדי שומע קידוש מאשכנזי א"כ מבין מה שאומר הלא"ה לא יצא.

(ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ה (חאו"ח ר"ס יב) שאף בתפלה ובהמ"ז בלשון הקדש אינו מוציא י"ח אלא כשהשומע מבין. עש"ב). ומ"ש המג"א שהמנהג כרש"י, ה"מ לדידהו, אבל אנו קבלנו הוראות מרן. ומ"ש עוד החלק לוי שם, ובלא"ה נ"ל שאין לחוש בזה, מדאמר' (מגילה כד:) דא"ל לר"ח כשאתה מגיע לפסוק וחכתי לה' לא נמצאת מחרף ומגדף, ופרש"י שהיה קורא לחתין ההין, ונראה כאומר הכתי, ומוכח דהא לאו הכי שרי ליה לירד לפני התיבה, אף על פי שהיה לו מבטא שונה, ש"מ דלא איכפת לן במבטא של המשמיע שיהיה דומה למבטא של השומע. ע"כ. דבריו תמוהים, דמנ"ל דשרי ליה לירד לפני התיבה, אלמלא שהוא כמחרף ומגדף, ואדרבה מבואר יוצא מד' התוס' והאחרונים הנ"ל שגם בלא זה אינו יורד לפני התיבה. (וכמש"כ לעיל אות ב). וצע"ק. ומ"מ לדינא נראה דקושטא קאי שיכולים להוציא זה את זה, כשמבינים הלשון והמבטא, איש שפת רעהו, והגם כי רגיל אני להזהיר את בני הישיבות הספרדים, החוסים בצל הישיבות של האשכנזים, שבשבת פרשת זכור ילכו לשמוע קריאת פרשת זכור מפי ש"צ ספרדי במבטא ספרדי, מפני שקריאת פר' זכור היא מן התורה, (וכמבואר בש"ע סי' תרפ"ד), מ"מ בשאר שבתות השנה שפיר יוצאים י"ח קס"ת במבטא אשכנזי ואין להקפיד כ"כ בזה, כיון שקס"ת בכל שבתות השנה מדרבנן, (ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד סי' יז), ואפי' בקידוש של ליל שבת, אין להחמיר להצריך לשמוע הקידוש במבטא ספרדי, מכיון שלדעת הרבה פוסקים יוצאים י"ח קידוש מה"ת בתפלה, (וכמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"א סי' טו), ולכן שפיר יוצאים י"ח קידוש על היין גם במבטא אשכנזי, וה"ה להיפך. ועמ"ש הגר"ע סופר בתשו' שהובאה בס' רבי עקיבא ותורתו (עמוד קעב). וע"ע בשו"ת נצר מטעי (סי' א). ע"ש.

(ה) וכן בקדש חזיתיה להגרא"י אונטרמן שליט"א בתשובה שהובאה בס' כתר אפרים (עמוד ש"ס) שהעלה, שבימינו אלה שנתוספו מאות אלפים מאחינו בית ישראל שלא שמעו מעולם רק הברה ספרדית, כמו שנהוג באה"ק, ושני דורות חונכו רק ע"פ ההברה הספרדית, לא יתכן לשלול מהם את הזכות לקרות ולהתפלל בהברה שגודלו וחונכו בה, והרי גם המתפללים במבטא אשכנזי, יכולים היום להבין היטב את קריאת התורה והתפלה במבטא ספרדי, מאחר שבכל יום שומעים את המבטא והצלצול הספרדי, בשיחות, נאומים, וחדשות היום, וכו', ואף שבס' אמירה נעימה להגאון ר' יוסף צבי הלוי ז"ל מביא דברי ר' בחיי שקורא תגר על ההברה הספרדית בשם ה', אבל בעינים כאלה אין שום הכרעה, וכל אחד מצדד בהברה שהורגלו בה אבותיו. ושמעתי שהגאון ר' יצחק מוואלוז'ין היה רגיל בכל יום לחזור לקרות קריאת שמע אחר התפלה במבטא ספרדי, מפני שחש שהיא ההברה הנכונה, והחמיר על עצמו בענין מ"ע דאורייתא. סו"ד שאין לכפות על מי שמתפלל בהברה אחת לשנות מנהגו והרגלו, אף אם רוב הצבור רגילים בהברה אחרת. אך הש"צ והחזן הקורא בתורה צ"ל כדרישת רוב הצבור. ואין ספק שבסופו של דבר תשלוט ההברה הספרדית בכל מקום, וכשיגדלו נערי ישראל הלומדים בבתי הספר שלנו תתקבל בהחלט הברה זו על כל המקומות. עכת"ד. גם ידידי הרה"ג רבי יהודה זרחיה סגל שליט"א בהתורה והמדינה כרך יג (עמוד שפז והלאה), האריך למעניתו בזה, והביא ג"כ בקצרה תשו' הגרא"י אונטרמן להקל, ודחה ראית הגר"י צבי הלוי שהיה מחמיר בכל עוז שלא לשנות המבטא האשכנזי למבטא הספרדי. והעלה שאין להקפיד בזה רק לכתחלה וכו' ע"ש. גם ידידי הגרא"י ולדינברג שליט"א בשו"ת ציץ אליעזר חלק ז (סי' כח אות ח), כתב לאברך ת"ח שהוצע לפניו תפקיד לומר קידוש בכל ליל שבת בבית חולים, ושאל אם מותר לו לשנות מבטאו

האשכנזי במבטא ספרדי, בקידוש, והעלה להקל בזה אף לכתחלה, מכיון שאינו משנה באופן קבוע ממבטאו, כי אם רק באופן עראי להוציא ע"י כך י"ח קידוש לרבים המבינים אך ורק בהברה הספרדית, ולכן אין בזה שאלה כלל משום אל תטוש תורת אמך, ורמז בקצרה למחלוקת הגרא"י קוק והמשפטי עוזיאל בזה, והזכיר המעשה רב של הגר"נ אדלר ששינה מבטאו למבטא ספרדי. וגם ציין לתשובת בית רידב"ז שכתב, שהמבטא הספרדי מתוקן יותר מהמבטא האשכנזי, עכת"ד. וגדולה מזו אני אומר שאם אין מחלוקת מצד המתפללים שבבהכ"נ יכולים לשנות מבטאם האשכנזי במבטא הספרדי אף לכתחלה, וכמו שעשה מעשה רב הגאון ר' נתן אדלר זצ"ל, ובזה נוכל לקרב הרבה את הנוער הישראלי לעבודת ה', להסתופף בחצרות ה', לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, כי המבטא האשכנזי מוזר להם, והבא פעם לבהכ"נ, לא יוסיף לבוא פעם אחרת, וליוצא ולבא אין שלום. ונכונים בזה דברי הרה"ג ר"א אורנשטיין ז"ל בספרו הדרוש והנאום (פרשת עקב צד פט), שמכיון שהמצב העובדתי הוא, שהשפה המדוברת היא במבטא הספרדי, לכל הצבור הרחב בא"י, ובמיוחד לנוער הישראלי, איזו השפעה ואיזו השראה יכולה להיות על נפש הצעיר בבואו לבהכ"נ שמתפללים שם במבטא האשכנזי, שכולו זר לו לגמרי, ובמצב כזה הלא נרחיקם מלבוא פעם נוספת לבהכ"נ וכו' ע"ש. ובאמת שאחר כוונת הלב הן הדברים. כלל העולה, שאשכנזי שחונך ע"פ המבטא הספרדי יוכל להמשיך במנהגו זה, ואין בזה שום חשש משום אל תטוש תורת אמך. והנלע"ד כתבתי.

תורת רבי שמואל סלנט חלק א סימן יז עמוד קה

(ו)

**בענין זכות קדימה לפני התיבה
למתפלל בחול או למתפלל בשבת
הרב יוסף סלנט זצ"ל סיפר בשם אביו ז"ל:**

<p>פסק רבי שמואל, שמכיון ובית הכנסת אינו יכול להתקיים על המתפללים בימות החול, כי ההכנסות לקיום ביהכ"נ באות אך ורק מהמתפללים הבאים בשבתות וימים טובים, לפיכך דין קדימה לזה שמתפלל בשבתות, ולא לזה שמתפלל אך ורק בימות החול.</p>	<p>בענין סכסוך בין שני מתפללים באחד מבתי הכנסת, אחד מהם היה מתפלל קבוע בביכ"נ זה רק בשבתות, והשני רק בימות החול. פעם חל היארצייט של הורי שניהם ביום אחד, ולא יכלו להתפשר ביניהם בנוגע לתפילה לפני התיבה. פנו שניהם אל רבי שמואל למען יפסוק ביניהם.</p>
---	---

תשובות והנהגות חלק ו סימן לה

ב. ראיתי מובא עובדא שאירע אצל הגאון הצדיק רבי ישראל סאלאנטער זצ"ל שביום היארצייט של אביו לא ניגש להתפלל כש"ץ, מפני שהבחין שאחד מהמתפללים שהיה לו יארצייט של בתו מיצר ודואג שלא יוכל להתפלל לפני העמוד לעי"נ בתו, ואף שלפי ההלכה יש זכות קדימה למי שיש לו יאהרצייט של או"א, מ"מ אמר רבי ישראל שזכות זו שנתגלגל ע"י אבי, שאגמול חסד עם אדם מישראל להפיג את צערו, חשובה יותר ממאה תפילות!!!

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד א

מאי ולחושבי שמו? אמר רב אשי: חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.

מסופר על הרבי רבי שמעלקא זצוק"ל שהוזמן פעם לסנדקאות, ואחר שהכין עצמו בהכנה דרבה ובא למקום הברית, התברר לו שהברית כבר נערכה, והסנדקאות נלקחה על ידי הסבא שהיה ממתנגדי הרבי רבי שמעלקא.

והרבי רבי שמעלקא לא רק שלא הצטער על המצוה החשובה שנלקחה ממנו, אלא היה שרוי בשמחה גדולה, וכששאלוהו תלמידיו לשמחה מה זו עושה, הסביר שהרי אמרו חז"ל 'חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה'. והנה כאשר אדם עושה מצוה, לא יתכן שתהיה בשלימות ללא כל פניה וכלי מחשבה זרה, אך כאשר 'הקדוש ברוך הוא מעלה עליו כאילו עשה' הרי זה בשלימות.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סג עמוד א

תניא, רבי אומר: למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה - לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין.

לקו"ש חכ"ג עמ' 512

ידוע פתגם הבעל שם טוב שבכל דבר שאיש הישראלי רואה או שומע יש בזה הוראה בשבילו בעבודת השי"ת.

אילו קם בימינו נביא

אילו קם בימינו נביא וראה את כל העבודה-הזרה הנעשית ב„היכלות“ המפוארים של אחינו „המתקדמים“, המתרברבים ברוב חוצפתם ומפשותם מתוך בוז ולעג כלפי „פולחן הקרבנות“ ושוקדים על פולחנם שלהם, שאין מטופש ואילי יותר ממנו, בהטיפם לאמר, כי כל היהדות כולה מצטמצמת רק במסגרת הצרה של בית-הכנסת, בנוסחאות התפילה והשירים השונים לקול צלילי העוגב, ובתרומה שתורמים לטובת ה„היכל“ עם פולחנו המפואר לקול „שרים ושרות“ (קהלת, ב—ח) — וכל זה כדי להיפטר מכל יתר המצוות בחיי יום יום, בחוג המשפחה, בחברה ובעבודה — כי אז היה הנביא אומר כדברי מלאכי: „מי גם בכם ויסגר דלתים ולא תאירו מזכחי חנם, אין לי חפץ בכם אמר ה' צבאות ומנחה לא ארצה מידכם“ (מלאכי, א—י). ואכן, אילולא בית-הכנסת המסורתי מימי אבותינו, עם התפילה-בציבור וקריאת-התורה, אשר בו עוד מתכנסים יהודים מתוך שאיפה להתעלות לחיי תורה ומצוות — אפשר שהתרופה היעילה ביותר, אם-כי גם הקיצונית ביותר, לתעתועי דורנו, היתה: לסגור באורח זמני, לתקופה של מאה שנה, את כל בתי-הכנסת! לא, אחי, אל יבהילך רעיון נורא זה. סגירת בתי-הכנסת לא תשבית אפילו אחד מאלף חלקים של מצוות ה', כמו ביטול מצוה אחת מן התורה — למשל: איסור גיד הנשה — מתוך הנחה שכבר פג תוקפו של איסור זה. סגירת כל בתי-הכנסת על-ידי היהודים עצמם, היתה מהווה את המחאה הנמרצת ביותר נגד ההתכחשות לתורה ולמצוות, וכן היה בסגירה זו משום ביטוי מיוחד לרעיון, כי את היהדות יש לבקש במקום אחר ולא דוקא בבית-הכנסת, וכי בית-הכנסת אינו נקודת-הכובד של היהדות. כל הרוצה להיות יהודי נאמן, שומה עליו לבטא את השתייכותו ליהדות על-ידי קיום המצוות המעשיות בחיי יום-יום. כל קהלה יהודית שומה עליה לייסד גם מוסדות אחרים, אשר בהם יכבדו את שם ה' באמונה ובלב שלם וירוממו את התורה הקדושה על-ידי קיום מצוותיה למעשה.

סגירת בתי-הכנסת היתה גם משמיטה את הקרקע מתחת

רגלי¹⁰⁰⁷ „כהני-הדת“, שהיו נאלצים לחפש לעצמם כר-פעולה וחשיבות לעצמם במקום בו יש בהם צורך — ללמד תורה לנוער ולזקנים ולהלהיבם לקיום המצוות בחיי המעשה. כך היו בונים בתי-כנסת והיכלות לה' ולתורתו בחיי המעשה. זו היתה עשויה להיות הרפואה למכתנו, ואז היינו ראויים לפתוח שוב את בתי-הכנסת, ואולי היינו זוכים אפילו לקימום בית-המקדש בציון, הוא בית המקדש העשוי כולו אש ואשר ירד מן השמים*, ולהשיב שם את „פולחן הדמים“ של הקרבנות.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד ב

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום - יקדים לו שלום, שנאמר: בקש שלום ורדפהו, ואם נתן לו ולא החזיר - נקרא גזלן, שנאמר: ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם.

Rabbi Ron Yitzchok Eisenman

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן סא אות ד

אם לחלק את המתפללים לשני מניינים שאחד מהם יתפלל מחוץ לבית הכנסת, לצורך שני אבלים

הנה לחלוק אלו שבאו להתפלל לשני מניינים, שמנין אחד יתפללו בביכ"נ ומנין אחד יתפללו בחדר שני, לענ"ד אין לעשות זה. לא מיבעיא אם חדר השני אין שם ס"ת, שהוא גרוע. דהרי חזינן שאין נפילת אפים כשליכא ס"ת, כדאיתא באו"ח סימן קל"א סעיף ב' ברמ"א, דלכן מסתבר שאף התפילה עצמה עדיפא כשאיכא ס"ת (ראה גם אג"מ יו"ד ח"ג סי' קכ"ט אות ב'). וכן אם חדר השני אין עליו קדושת ביהכ"נ - הרי ודאי עדיפא להתפלל במקום שאיכא קדושת ביהכ"נ, כדאיתא בברכות דף ח' ע"א. אלא אף שיש גם שם קדושת ביהכ"נ, הרי ודאי עדיף להתפלל ברוב עם (משנה ברורה סי' צ' סעי' ט' ס"ק כ"ח). ואף אם הם אבלים שאינן אחין, נמי אין לעשות כן. אלא כשיש בלא זה שני מניינים (והמניין השני מתפלל בחדר אחר) מאיזה טעם, טוב שכל אבל - אף כשהן אחין - אם יכול לעבור לפני התיבה, יתפלל במנין אחר. וכן הוא באבלים שאינם אחים.

ספר חרדים מצות התשובה פרק ד

המאכסן המלך בביתו כמה מכבד הבית ומרביצו והואיל ולבות בני ישראל הם ביתו יתברך ראוי לכבדן מכל אבן ועפר הרהורי עבירות ומחשבות בטלות ולהרביצן במים טהורים מי שושנים הם דמעות עינים גם לרחצן כדרך שרוחצין הרצפה לפני המלכים וימנע רגל זר ערל מטונף הוא יצ"ה כדאיתא בזוהר דהיינו דכתיב הוקר רגליך מבית רעך שרגליך הוא היצר המרגל הארץ הלזו ר"ל האדם שהוא מאדמה חושב ללכדו רעך זה הקדוש ברוך הוא כדכתיב רעך וריע אביך אל תעזוב לשון חברה שאינו בודל ממך כריע וחבר תמיד לך גם בענוה מתנהג עמך דבכל מקום שמצינו גדולתו של הקדוש ברוך הוא מצינו ענותנותו ובכל חכמי הגוים מאין כמוך אבל בחכמי ישראל הגדולים לעשות כמעשהו כדאיתא בזוהר ועוד רעך לשון רצון ורעוא שאוהבך בחבה רבה ולכך גם אתה אל תעזבהו והוקר ומנע רגל שונאך המרגל בך ומבקש את נפשך ובית רעך היינו לברך ונשמתיך כשם שצריך להתחזק לקבוע דירתו בארץ ישראל כך למעלה מזה צריך להתחזק לקבוע רוב יומו ולילו בבית הכנסת ובבית המדרש יראה לו מרגוע ומנוח ושמחה כדאמרו החכמים **בתי כנסיות ובתי מדרשות פרדס הצדיקים ומאסר הרשעים.**

שו"ת חתם סופר יורה דעה סימן שמה

ובענין התפלה שכ' מהרי"ק דתליא בצבור נ"ל היינו בזמניהם שהיה ש"צ מוציא רבים ואין אדם נעשה שלוחו בע"כ אך בזה"ז כבר כ' מג"א סי' נ"ג ס"ק כ' דהכל תלוי בממונים והיינו לקבל ש"ץ קבוע אבל האבלים כיון דבזה"ז אין כאן דין שליחות והוה ריוח שבשותפות לאו כל כמיניהו דקהל להפקיע כח מי שאין בו פסול או גמגום לשון והוא

ראוי להתפלל לומר שלא יתפלל ואם מצד אלמות וחזקה יעמדו נגד האבלים עד שיצטרכו להתפשר לא הועיל כלום כי שמעתי כד הוינא טליא בפפ"ד בשם הגאון שב יעקב בהיותו שם אמר להאבלים שכל מי שאומר קדיש שמגיע לחברו לא הועיל לעצמו ולא הפסיד לחברו דמ"מ עולה לנשמת מי ששייך לו ולפע"ד הוא מש"ס בב"ק הגונב עולתו של חברו והקריבה פטור שהרי חזרה קרן לבעלים פי' קמי שמי' גלי' למי העולה וה"נ דכוותיה.

מסכת כלה רבתי פרק ב הלכה ט

קטנים מקבלים פני שכינה, שנאמר זרע יעבדנו יסופר לי"י לדור. איבעיא להו מכפרין עון אבות, או לא, תא שמע דר' עקיבא נפק להווא אתרא, אשכחיה להווא גברא דהוה דרי טונא רבה על כתפיה, ולא הוה מצי לסגויי ביה, והוה צוח ומתאנח, אמר ליה מאי עובידתיך, אמר ליה לא שבקנא איסורא דלא עבידנא בהווא עלמא, ועכשיו איכא נטורין עילוון ממונין, ולא שבקין לי דאינוח, אמר ליה ר' עקיבא שבקת ברא, אמר ליה בחייך דלא תשהיין, דדחילנא ממלאכי דמחו לי בפולסי דנורא, ואמרין לי אמאי לא תיתי בפריע, אמר ליה אימא לי מה דקא מנחת, אמר ליה שבקית איתתא מעברתא, אזל ר' עקיבא ועאל בהיא מדינתא, אמר להו אתתיה דפלניא היכא, אמרו לו יעקר זכרו דהווא שחיק עצמות, אמר להו אמאי, אמרו ליה דהווא ליסטיס הוה, ואכל אינשי, ומצער ברייתא, ולא עוד אלא שבא על נערה מאורסה ביום הכפורים, אזל לביתיה אשכח אתתיה מעוברתא, נטרה עד דילדא, אזל מהליה, לכי גדל אוקמיה בבי כנשתא לברוכי בקהלא, לזמן אזל ר' עקיבא להווא אתרא, איתחזי ליה, אמר ליה תנוח דעתך שהנחת את דעתי.

רמ"א יורה דעה הלכות אבילות סימן שעו סעיף ד

ונמצא במדרשות לומר קדיש על אב (כל בו וריב"ש בשם תנחומא וספרי, ובחיי בשם מסכת כלה, וב"י בשם הזוהר, ובא"ז בשם תנא דבי אליהו רבא); ע"כ נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא י"ב חדש, וכן נהגו להפטיר בנביא, ולהתפלל ערבית במוצאי שבתות שהוא הזמן שחוזרין הנשמות לגיהנם, וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים, פודה אביו ואמו מן הגיהנם (כל בו בשם הגהות). ונהגו לומר קדיש על האם אף על פי שהאב חי עדיין, אינו בידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו (סברת הב"י ע"פ המנהג).

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד ב

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הקובע מקום לתפלתו - אלהי אברהם בעזרו. וכשמת - אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו! ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום? - דכתיב: וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: ויעמוד פינחס ויפלל.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צ סעיף יט

יקבע מקום לתפלתו, שלא ישנהו אם לא לצורך. ואין די במה שיקבע לו ב"ה להתפלל, אלא גם בב"ה שקבוע בה צריך שיהיה לו מקום קבוע.

משנה ברורה שם ס"ק ס בשם המגן אברהם

מקום קבוע - ותוך ד"א חשוב מקום אחד דא"א לצמצם:

תכד טעמא הוראות ממרן החזון איש דקרא

כג) אין נשים חייבות לשמוע פרשת זכור (ודלא כתשו' בנין ציון החדשות סימן ח').

Rabbi Daniel Wasserman

תלמוד בבלי מסכת יומא דף כא עמוד א

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שישראל עולין לרגל עומדין צפופין, ומשתחויים רווחים.

Rabbi Paysach Krohn

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כה עמוד ב

תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים. באחרונה התחילו הצבור לצאת. אמר להם: תקנתם קברים לעצמכם? געו כל העם בבכיה, וירדו גשמים. שוב מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו, ואמר: אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה. אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים. הווי מרנני רבנן. יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מדותיו.

ספר מסילת ישרים פרק יט

ואמרו עוד (שבת קנ"א): ונתן לך רחמים ורחמך כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וזה פשוט, כי הקדוש ברוך הוא מודד מדה כנגד מדה, ומי שמרחם ועושה חסד עם הבריות, גם הוא בדינו ירחמוהו וימחלו לו עונותיו בחסד, שהרי מחילה זו דין הוא, כיון שהיא מדה כנגד מדתו, והוא מה שאמרו ז"ל (ר"ה י"ז): למי נושא עון למי שעובר על פשע. ומי שאינו רוצה להעביר על מדותיו, או אינו רוצה לגמול חסד, הנה הדין נותן שגם עמו לא יעשו אלא שורת הדין, ראה עתה מי הוא זה ואיזה הוא שיוכל לעמוד אם הקדוש ברוך הוא עושה עמו שורת הדין, ודוד המלך מתפלל ואומר (תהלים קמ"ב): ואל תבוא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי, אמנם העושה חסד יקבל חסד, וככל מה שירבה לעשות כך ירבה לקבל, ודוד היה מתפלל במדתו זאת הטובה שאפילו לשונאיו היה משתדל להיטיב, זהו מה שכתוב (שם ל"ח): ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי. ואמר (שם ז'): אם גמלתי שולמי רע וגו'.

ספר החינוך פרשת בהר מצוה שלח

שלא להונות אחד מישראל בדברים, כלומר שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם. ובפירוש אמרו זכרונם לברכה [ב"מ נ"ח ע"ב] כיצד, אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, היו חללים באין עליו לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב [ד', ו'], הלא יראתך כסלתך וגו'. ראה חמרים מבקשים תבואה, לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא יודע שאין לו, ולא יאמר לתגר בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח. ועל זה נאמר [ויקרא כ"ה, י"ז] ולא תונו איש את עמיתו.

שורש מצוה זו ידוע, כי הוא לתת שלום בין הבריות, וגדול השלום שבו הברכה מצויה בעולם וקשה המחלוקת, כמה קללות וכמה תקלות תלויות בו.

מדיני המצוה, כמה אזהרות וכמה זירוזין שהזהירונו זכרונם לברכה בענין זה שלא להכאיב הבריות בשום דבר ולא

לביישם, והפליגו בדבר עד שאמרו [שם] שלא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים.

וראו להזהר שאפילו ברמז דבריו לא יהי נשמע חירוף לבני אדם, כי התורה הקפידה הרבה באונאת הדברים, לפי שהוא דבר קשה מאד ללב הבריות. והרבה מבני אדם יקפידו עליהן יותר מן הממון, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [שם] גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שבאונאת דברים הוא אומר [שם, שם] ויראת מאלהיך וגו'. ולא יהיה באפשר לכתוב פרט כל הדברים שיש בהן צער לבריות, אבל כל אחד צריך להזהר כפי מה שיראה, כי השם ברוך הוא הוא יודע כל פסיעותיו וכל רמיזותיו, כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב. וכמה מעשים כתבו לנו זכרונם לברכה במדרשים ללמד על זה מוסר, ועיקר הענין בפרק רביעי ממציעא.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות, ואפילו בקטנים ראוי להזהר שלא להכאיבן בדברים יותר מדי. זולתי במה שצריכין הרבה כדי שיקחו מוסר, ואפילו בבניו ובנותיו ובני ביתו של אדם, והמיקל בהם שלא לצער בעינים אלה, ימצא חיים ברכה וכבוד. ועובר על זה והכאיב את חבירו בדברים, באותן שפירשו חכמים זכרונם לברכה בבעל תשובה ובחולה ובכיוצא בהן. עבר על לאו זה, אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל ביד האדון המצוה על זה, יתברך ויתעלה.

ואולם לפי הדומה, אין במשמע שאם בא ישראל אחד והתחיל והרשיע לצער חבירו בדברים הרעים שלא יענהו השומע, שאי אפשר להיות האדם כאבן שאין לה הופכים, ועוד שיהיה בשתיקתו כמודה על החירופין, ובאמת לא תצוה התורה להיות האדם כאבן שותק למחרפיו כמו למברכיו, אבל תצוה אותנו שנתרחק מן המדה הזאת, ושלא נתחיל להתקוטט ולחרף בני אדם, ובכך ינצל אדם מכל זה, כי מי שאינו בעל קטטה לא יחרפוהו בני אדם, זולתי השוטים הגמורים, ואין לתת לב על השוטים.

ואם אולי יכריחנו מחרף מבני אדם להשיב על דבריו, ראוי לחכם ששיב לו דרך סלסול ונעימות ולא יכעס הרבה, כי כעס בחיק כסילים ינוח, וינצל עצמו אל השומעים מחירופיו וישליך המשא על המחרף, זהו דרך הטובים שבבני אדם.

ויש לנו ללמוד דבר זה, שמותר לנו לענות כסיל, לפי הדומה, מאשר התירה התורה הבא במחתרת להקדים ולהורגו, שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבול הנזקין מיד חבירו, כי יש לו רשות להנצל מידו, וכמו כן מדברי פיהו אשר מלא מרמות ותוך, בכל דבר שהוא יכול להנצל ממנו.

ואולם יש כת מבני אדם שעולה חסידותם כל כך שלא ירצו להכניס עצמם בהוראה זו להשיב חורפיהם דבר, פן יגבר עליהם הכעס ויתפשטו בענין יותר מדי, ועליהם אמרו זכרונם לברכה [שבת פ"ח ע"ב] הנעלבין ואינם עולבין, שומעין חרפתם ואינם משיבין, עליהם הכתוב אומר [שופטים ה', ל"א] ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

נועם אלימלך במדבר פרשת במדבר

שאו את ראש בני ישראל כו' למשפחותם כו' (א, ב). נראה לי, דהנה יש שלש מדריגות הגורמים לאדם שיהיה צדיק. א', מצד הגלגול שהיה צדיק בגלגול ראשון ומחמת זה נקל לו להיות צדיק גם עתה. ב', מחמת זכות אבותיו שהיו צדיקים ומחמת זכותם חולקים להם כבוד בפמליא של מעלה שיהיו בניהם צדיקים. ג', מחמת שהשם יתברך ברוך הוא גזר בבריאת העולם שיהא כך וכך שמות ראובן וכך וכך שמות שמעון ועתה כשנתגלגל איזה אדם בעולם ונותנין לו שם בשם צדיק אחד שהיה כבר בעולם זה גורם לאיש הלזה שיהיה גם כן צדיק מחמת שנתעורר האור של הצדיק שהוא בעולם העליון. והחילוק שבין הצדיק שהוא מחמת גלגול הראשון ובין הצדיק שהוא מחמת זכות אבותיו הוא כך, שהצדיק מחמת גלגול הראשון נהנין ממנו עצה מחמת שהיה כבר בעולם העליון ושמע הכל מה שעתידי להיות בעולם ולכן יש לו כח זה ליתן עצה* אבל הצדיק מחמת זכות אבות לא כן הוא במדריגה זו. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים עג, כד) בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני, פירוש שהיה מתפלל על עצמו שיהיה צדיק או במדריגה זו להיות נהנין ממנו עצה או על כל פנים מחמת כבוד אבותיו וזהו שאו את ראש כו', שהשם יתברך ברוך הוא אמר למשה רבינו עליו השלום להעלות את כל בני ישראל כל אחד לפי מדרגתו א', למשפחותם כו', היינו מדריגת צדיק מחמת זכות וכבוד אבותיו. ב', במספר שמות כנ"ל. ג', לגלגלותם, היינו צדיק על ידי גלגול ראשון שהיה גם כן צדיק בעת ההיא, וקל להבין.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד ב

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הקובע מקום לתפלתו - אלהי אברהם בעזרו. וכשמת - אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו! ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום? - דכתיב: וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: ויעמוד פינחס ויפלל.

משנה ברורה שם ס"ק ס בשם המגן אברהם

מקום קבוע - ותוך ד"א חשוב מקום אחד דא"א לצמצם:

מדרש רבה - פתיחה איכה רבה אות כד

אמר להן הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת בואו ונלך אני ואתם ונראה בביתי מה עשו אויבים בו, מיד הלך הקדוש ברוך הוא ומלאכי השרת וירמיה לפניו, וכיון שראה הקדוש ברוך הוא את בית המקדש, אמר בוודאי זהו ביתי וזהו מנוחתי שבאו אויבים ועשו בו כרצונם, באותה שעה היה הקדוש ברוך הוא בוכה ואומר אוי לי על ביתי, בני היכן אתם, כהני היכן אתם, אוהבי היכן אתם, מה אעשה לכם התריתי בכם ולא חזרתם בתשובה, אמר הקדוש ברוך הוא לירמיה אני דומה היום לאדם שהיה לו בן יחידי ועשה לו חופה ומת בתוך חופתו, ואין לך כאב לא עלי ולא על

בני, לך וקרא לאברהם ליצחק וליעקב ומשה מקבריהם שהם יודעים לבכות, אמר לפניו רבש"ע איני יודע היכן משה קבור, אמר לו הקדוש ברוך הוא לך עמוד על שפת הירדן והרם קולך וקרא בן עמרם בן עמרם עמוד וראה צאנך שבלעום אויבים, מיד הלך ירמיה למערת המכפלה ואמר לאבות העולם, עמדו שהגיע זמן שאתם מתבקשין לפני הקדוש ברוך הוא, אמרו לו למה, אמר להם איני יודע, מפני שהיה מתירא שלא יאמרו בימך היתה לבנינו זאת, הניחן ירמיה ועמד על שפת הירדן וקרא בן עמרם בן עמרם עמוד הגיע זמן שאתה מבוקש לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לו מה היום מיומים שאני מבוקש לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לו ירמיה איני יודע, הניחו משה והלך אצל מלאכי השרת, שהיה מכיר אותן משעת מתן תורה, אמר להם משרתי עליונים כלום אתם יודעים מפני מה אני מתבקש לפני הקדוש ברוך הוא, אמרו לו בן עמרם אי אתה יודע שבית המקדש חרב וישראל גלו, והיה צועק ובוכה עד שהגיע לאבות העולם, מיד אף הם קרעו בגדיהם והניחו ידיהם על ראשיהם והיו צועקים ובוכין עד שערי בית המקדש, כיון שראה אותם הקדוש ברוך הוא מיד ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק, ואלמלא מקרא שכתוב אי אפשר לאומרו והיו בוכין והולכין משער זה לשער זה, כאדם שמתו מוטל לפניו, והיה הקדוש ברוך הוא סופד ואומר אוי לו למלך שבקטנותו הצליח ובזקנותו לא הצליח, א"ר שמואל בר נחמן בשעה שחרב בית המקדש בא אברהם לפני הקדוש ברוך הוא בוכה וממרט זקנו ותולש שערות ראשו ומכה את פניו וקורע את בגדיו ואפר על ראשו והיה מהלך בבית המקדש וסופד וצועק, אמר לפני הקדוש ברוך הוא מפני מה נשתניתי מכל אומה ולשון שבאתי לידי בוש וכלימה זאת, כיון שראוהו מלאכי השרת אף הם קשרו הספד שורות שורות ואומרין (ישעיה ל"ג) נשמו מסלות שבת עובר אורח וגו', מאי נשמו מסלות, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא מסילות שהתקנת לירושלם שלא יהו עוברי דרכים פוסקים מהם היאך היו לשממה, שבת עובר אורח, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא דרכים שהיו ישראל עוברים ושבבים בהם בחגים היאך שבתו, הפר ברית, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע הופר ברית של אברהם אביהם שעל ידו מתישב העולם ועל ידו הכירוך בעולם שאתה אל עליון קונה שמים וארץ, מאס ערים, אמרו מה"ש לפני הקדוש ברוך הוא מאסת ירושלים וציון לאחר שבחרת בהם הה"ד (ירמיה י"ד) המאוס מאסת את יהודה ואם בציון געלה נפשך וגו', (ישעיה ל"ג) לא חשב אנוש אמרו מה"ש לפני הקדוש ברוך הוא אפילו כדור אנוש שהיו ראש לעובדי עבודת כוכבים לא חשבת את ישראל, באותה שעה נזקק הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת אמר להם מה לכם קושרין מספד בענין הזה שורות שורות, אמרו לפניו רבש"ע מפני אברהם אוהבך שבא לביתך וספד ובכה מפני מה לא השגחת עליו, אמר להם מיום שנפטר אוהבי מפני לבית עולמו לא בא לביתי ועכשיו (ירמיה י"א) מה לידידי בביתי, אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם מפני מה הגלית את בני ומסרתן בידי האומות והרגום בכל מיתות משונות והחרבת את בית המקדש מקום שהעליתי את יצחק בני עולה לפניך, אמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם, בניך חטאו ועברו על כל התורה ועל כ"ב אותיות שבה הה"ד (דניאל ט') וכל ישראל עברו את תורתך, אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע מי מעיד בהם בישראל שעברו את תורתך, אמר לו תבא תורה ותעיד בהם בישראל, מיד באה תורה להעיד בהן, אמר לה אברהם בתי את באה להעיד בהן בישראל שעברו על מצותיך ואין לך בשת פנים מפני, זכרי יום שהחזירך הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלך עד שבאו בני להר סיני וקבלו אותם וכבדוך, ועכשיו את באה להעיד בהם ביום צרתם, כיון ששמעה תורה כך עמדה לצד אחד ולא העידה בהן אמר לו

הקדוש ברוך הוא לאברהם יבאו עשרים ושתים אותיות ויעידו בהן בישראל, מיד באו עשרים ושתים אותיות, באה אל"ף להעיד בישראל שעברו על התורה, אמר לה אברהם, אל"ף את ראש לכל האותיות ובאת להעיד בישראל ביום צרתם, זכרי יום שנגלה הקדוש ברוך הוא על הר סיני ופתח בך (שמות כ') אנכי ה' אלהיך, ולא קבלוך אומה ולשון אלא בני ואת באת להעיד בבני, מיד עמדה אל"ף לצד אחד ולא העידה בהן, באתה בי"ת להעיד בהם בישראל ואמר לה אברהם, בתי את באת להעיד על בני שהם זריזין בחמשה חומשי תורה שאת בראש התורה הה"ד (בראשית א') בראשית ברא אלהים, מיד עמדה בי"ת לצד אחד ולא העידה כלום, באתה גימ"ל להעיד בישראל אמר לה אברהם גימ"ל את באת להעיד בבני שעברו על התורה כלום יש אומה שמקיימת מצות ציצית שאת נתונה בראש אלא בני הדא הוא דכתיב (דברים כ"ב) גדילים תעשה לך, מיד עמדה גימ"ל לצד אחד ולא העידה כלום, וכיון שראו כל האותיות שהשתיקן אברהם נתביישו ועמדו בעצמן ולא העידו בישראל, מיד פתח אברהם לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבש"ע למאה שנה נתת לי בן וכשעמד על דעתו והיה בחור בן שלשים ושבע שנים אמרת לי העלהו עולה לפני ונעשיתי עליו כאכזרי ולא ריחמתי עליו, אלא אני בעצמי כפתתי אותו, ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני, פתח יצחק ואמר רבש"ע כשאמר לי אבא (בראשית כ"ב) אלהים יראה לו השה לעולה בני, לא עכבתי על דבריך ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח ופשטתי את צוארי תחת הסכין, ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני, פתח יעקב ואמר רבש"ע לא עשרים שנה עמדתי בבית לבן וכשיצאתי מביתו פגע בי עשו הרשע ובקש להרוג את בני ומסרתי עצמי למיתה עליהם, ועכשיו נמסרו ביד אויביהם כצאן לטבח, לאחר שגדלתם כאפרוחים של תרנגולים וסבלתי עליהם צער גדול בנים, כי רוב ימי הייתי בצער גדול בעבורם, ועתה לא תזכור לי זאת לרחם על בני, פתח משה ואמר רבש"ע לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניהם כסוס במדבר, וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ גזרת עלי במדבר יפלו עצמותי, ועכשיו שגלו שלחת לי לספוד ולבכות עליהם, זה המשל שאומרים בני אדם מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי, באותה שעה אמר משה לירמיה לך לפני שאלך ואביאם ואראה מי מניח ידו עליהם, אמר לו ירמיה אי אפשר לילך בדרך מפני ההרוגים, א"ל אעפ"כ, מיד הלך משה וירמיה לפניו, עד שהגיעו לנהרות בבל ראוהו למשה ואמרו זה לזה בא בן עמרם מקברו לפדותינו מיד צרינו יצתה בת קול ואמרה גזירה היא מלפני, מיד אמר להם משה בני להחזיר אתכם אי אפשר, שכבר נגזרה גזירה אלא המקום יחזיר אתכם במהרה והניח אותם, באותה שעה הרימו קולם בבכיה גדולה עד שעלתה בכייתם למרום הה"ד (תהלים קל"ז) על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו, כיון שבא משה אצל אבות העולם, אמרו לו מה עשו האויבים בבנינו, אמר להם מהם הרגו ומהם כפתו ידיהם לאחוריהם ומהם אסורים בכבלי ברזל ומהם נפשטים ערומים ומהם מתו בדרך ונבלתם לעוף השמים ולבהמת הארץ ומהם מושלכים לחמה רעבים וצמאים, מיד פתחו כלם ובכו וקוננו בקינות ווי על דמטא לבנן היכי הוייתון כיתמי בלא אבא, היכי דמכיתון בטיהרא ובקייטא בלא לבושא ובלא כסו, היכי סגיתון בטורי ובחצצי חליצי מסאני ובלא סנדלא, היכי טעניתון מובלי טעוני דחלא, היכי הוו ידיכון כפיתין לאחוריון, היכי לא בלעתון רוקא בפומיון, פתח משה ואמר ליטא שימשא אמאי לא חשכת בשעה דעאל שנאה לבית מקדשא, אהדר ליה שמשא בחיך משה רעיא מהימנא היכי אהוי חשוכא דלא שבקין לי ולא רפו לי דנקטין לי בשיתין שוטי דנורא ואמרין לי פוק ונהר נהוריק, תוב פתח משה ואמר ווי על זיוך מקדשא היכי חשך ווי כי מטא זמניה דיחרב והיכלא מבלי ודרדקי דבי רב מתקטלין ואבוהון אזלין בשביה וגלותא ובחרבא, תוב פתח משה

ואמר שבאי אי בחייכון אתון קטולי לא תקטלון קטולא אכזראה ולא תשוון כלאה גמירא ולא תקטלון ברא באנפוהי דאבא וברתא באנפה דאמא דמטא זימנא דמרי שמיא חושבנא חשיב מנכון, וכשדאי רשיעיא לא עבדין הכי אלא מותבין ליה לברא בכנפיה דאמיה ואמרין ליה לאבוה קום נכסיה בכיא אמיה ונתרין דמעטא עלוהי ואבוהי תלה ליה רישיה, ועוד אמר לפניו רבש"ע כתבת בתורתך (ויקרא כ"ב) ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, והלא כבר הרגו בנים ואמותיהם כמה וכמה ואתה שותק, באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי ומסרתי לאחותי כל הסימנין שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים במ כרצונם, מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"א) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתיב (שם) כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך וגו' וכתיב (שם) ויש תקוה לאחריתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם.